BIBLIOTHEEK

VAN

Nederlandsche Klassieken,

TEN DIENSTE VAN HET ONDERWIJS
EN VAN ALLE BELANGSTELLENDEN IN ONZE LETTEREN,

DOOR

G. VELDERMAN,
Leeraar in de Nederl. taal en letterkunde aan de H. B. S.
te Arnhem.

№ **2.**

P. BERNAGIE'S

DE BELACHCHELIJKE JONKER

EN

STUDENTE-LEVEN.

DOETINCHEM.
C. MISSET.
1882.

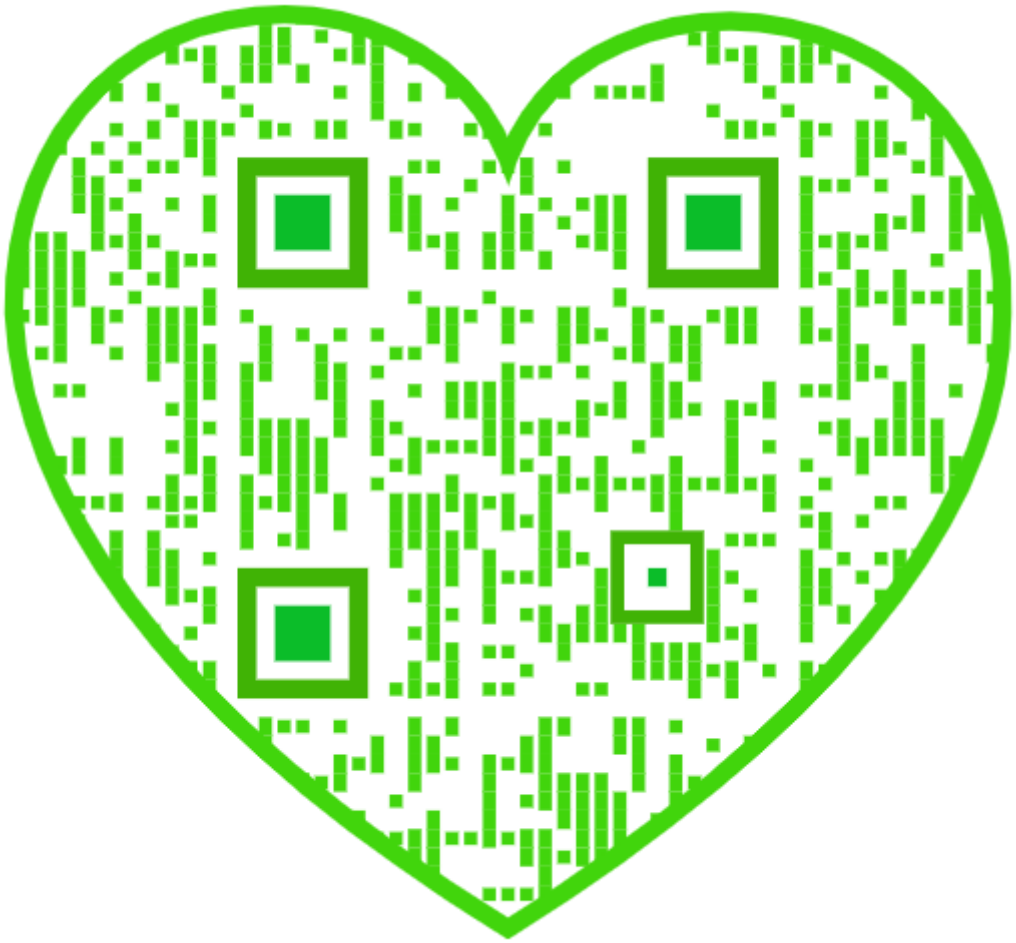

BIBLIOTHEEK

VAN

Nederlandsche Klassieken,

TEN DIENSTE VAN HET ONDERWIJS
EN VAN ALLE BELANGSTELLENDEN IN ONZE LETTEREN,

DOOR

G. VELDERMAN,
Leeraar in de Nederl. taal en letterkunde aan de H. B. S.
te Arnhem.

№ 2.

P. BERNAGIE'S

DE BELACHCHELIJKE JONKER

EN

STUDENTE-LEVEN.

DOETINCHEM.
C. MISSET.
1882.

Niet alleen door de natuurlijkheid en levendigheid zijner schilderingen, vooral óók door het *doel* dat Dr. Bernagie bij het vervaardigen zijner „Tooneel-oefeningen" voor oogen had, heeft deze geestige Amsterdamsche klucht- en blijspeldichter aanspraak op onze waardeering. Dat doel was (naar hij in zijn *Debauchant* ons zelf meedeelt) „de(n) menschen hunne fouten, met der zelve gevolgen aan te wijzen en te beschimpen", zooals dat „van de deftigste het bekwaamste middel geoordeeld werd, omme op de schouwburg teffens ende te *vermaaken*, ende te *verbeeteren*". Staan door dit lofwaardig pogen Bernagie's letterkundige voortbrengselen boven die van den grooten hoop der 17e eeuwsche kluchtspeldichters, wier streven meestal geen ander was dan de smalle gemeente, het zoogenaamde „klootjes-volk", door dubbelzinnige, dikwijls vuile aardigheden te vermaken; in kieschheid van taal en voorstelling onderscheidt hij zich daarenboven gunstig ook van de besten uit zijn tijd.

Van Bernagie weten we verder niet veel meer, dan dat hij zich als „Medicyne Docter" te Amsterdam eene groote vermaardheid verwierf en in 1692 tot Hoogleeraar aan de Doorluchtige School aldaar werd benoemd, nadat hij reeds drie jaren als *praelector* of *voorlezer* aan dezelfde Inrichting was werkzaam geweest; dat de artsenij-mengkunde zijn lievelingsvak geweest is, zou men uit de omstandigheid kunnen afleiden, dat hij de *Amsterdamsche Apotheek* heeft geschreven, welk boek in 1682 het licht zag.

Dat de Amsterdammers ook zijne belangstelling in het Vaderlandsch tooneel op prijs stelden, bewijst zijne benoeming tot hoofdbestuurder van den Amsterdamschen schouwburg, waarvoor hij in de jaren 1684—1686 niet minder dan negen blij- en kluchtspelen, alsmede 3 treurspelen en één zinnespel vervaardigde.

In 1699 rukte de dood hem uit zijn werkzaam leven.

De bekende dichteres KAT. LESCAILJE wijdde hem het volgende

GRAFSCHRIFT.

Hier ligt BERNAGIE, zacht van aard, en schuw van twist:
Men vraag niet, wat hij wist, verricht heeft of bedreven,
't Waer kunst te noemen iets hetgeen hij niet en wist.
Zijn ijver heeft zijn geest te grooten werk gegeven,
Die Geest, verheerlijkt en van aardsche last bevrijd,
Leefd in de vreugde van een eindelooze tijd.

Drukfouten.

Bldz.	7	reg.	2	der	noten	staat	*carpetta*,	lees:	*carpette.*
„	13	„	3	„	„	„	*ond*,	„	*ohd.*
„	25	„	3	„	„	„	*broumen*,	„	*brouwen.*
„	45	„	3	„	„	„	*Asschijn*,	„	*Asselijn.*
„	46	„	20	„	„	„	*Disvertje*,	„	*Diwertje.*

INHOUD.

Bladz.

De Belachchelijke Jonker 1

Studente-Leven 43

DE

BELACHCHELYKE JONKER.

KLUCHTSPEL.

(LATET QUOQUE UTILITAS.)

T' AMSTERDAM,
By Albert Magnus, op den Nieuwendyk,
in den Atlas, by den Dam. 1684.
Met Privilegie.

VERTOONERS.

NEELTJE, Moeder van Johanna.

JOHANNA, Vryster van Eduard, en Karel.

JORIS, Broeder van Neeltje.

KAREL, Vryjer van Johanna.

EDUARD, Vryjer van Johanna.

KATRYN, Meid van Neeltje.

KRUYJER.

Twe Zwarten.

DE BELACHCHELYKE JONKER.

KLUCHTSPEL.

EERSTE TOONEEL.

EDUARD, JOHANNA.

EDUARD.

Madame, laat u toch beweegen,
Hou myn bonheur niet langer tegen,
Of zeg my, wat'er noch obsteert.
Wat is 't, dat gy desidereert?

JOHANNA.

Heer Eduard, ik zal u zeggen,
Waar aan de gansche zaak zal leggen.

EDUARD.

Ik hoor met aandacht.

JOHANNA.

Myn Mama
Heeft maar een Broêr, gy weet 'et?

EDUARD.

Ja.

JOHANNA.

Die Broeder is voor dartig Jaaren,
Van hier, na Indién gevaaren:
Van daar vertrok hy, na Japon,

---

4 OBSTEEREN; *tegenstaan*, *hinderen*. 8 LEGGEN; men ziet dat de verwisseling van *leggen* met *liggen* en van *kunnen* met *kennen* (zie regel 1 bldz. 4) niet nieuw is.

Wierd Tolk, wyl hy die Taal wel kon;
Hy heeft laatst aan Mama geschreeven,
Dat hy zich zou op reys begeeven
Met d'eerste scheepen, want hy was
Reeds op Batavia dat pas.
Die Scheepen, hoor ik, zyn nu binnen.
'k Verwagt hem, zo gy hem kond winnen
't Zou zeer veel helpen, myn geval
Staat in zyn hand. Mamatje zal,
Zo ras hy komt, om raad hem vraagen,
Daar zy haar blind'ling na zal draagen,
Het zy hy goed vind, dat ik vrouw
Van Karel werd, of met u trouw,

EDUARD.

Hy zal zich daadlyk declareeren
In myn faveur, ik durf het zweeren,
Heeft hy met vreemde geverseert,
't Gaat vast dan, dat hy estimeert
Welleevendheid, en noch byzonder,
Dewyl de Japoneezers wonder
Kourtoisjes leeven, en Galjaart.

JOHANNA.

Myn Heer, zo veel ik van haar' aard
Uit haare kleederen kan gissen,
Geloof ik, dat gy zeer zult missen.
Haer Rokken zyn niet heel bekwaam
Tot Complimenten, en voornaam
Haar groote, en flodderige Mouwen.
Dit doed my 't tegendeel vertrouwen.

EDUARD.

Mejuffer ik zal dit disput

---

5 DAT PAS; *op dat oogenblik.* Men vergelijke 't Fransche *de ce pas.* 8 GEVAL; *toegevallen deel, lot, gelukkig lot: geluk.* 11 BLINDELING; dus zonder de *adverbiale s.* 26 ROKKEN; *kleeden, mantels.* 26 BEKWAAM; *geschikt.* 27 VOORNAAM; *voornamelijk.* 28. FLODDEREN; frequentatief behoorende tot een primitief, dat in 't Nederlandsch *vlodden* zou moeten luiden. (Zie: Dr. A. DE JAGER „*Woordenboek der frequentatieven*".) De voornaamste beteekenissen zijn: „het *bewegen* van neerhangende stoffen," als *vlaggen, zeilen, kleederen* enz.; „het *plassen* met handen of voeten in water of slijk;" de beweging, welke de vogels met hunne vleugels door de lucht maken, gewoonlijk *fladderen* geheeten.

Algemeen bekend is de naam *flodderhoed;* minder het o. a. in Overijsel nog gebruikelijke *floddermuts;* zij, die den *Willem Leevend* hebben gelezen, zullen zich herinneren, hoeveel afkeer tante DE HARDE heeft van een *floddermadam!*

Uitstellen, en om tot myn but
Te komen, eens gaan pourmeneeren,
Of ik uw Oom mogt rencontreeren,
Aan 't Ykant, of 't Oost-Indisch Huis,
Of by de nieuw gemaakte Sluis,
Ik zal myn dienst hem offereeren,
Om aan uw huis te conduiseeren.

JOHANNA.

Gy kend hem niet.

EDUARD.

'k Zal vraagen aan
De Oost-Indisch Vaârs, die ik zie staan,
Na een, die in Japan voordezen
Is Tolk geweest, ei wil niet vreezen.
Ik twyfel niet, of door myn konst
Insinueer ik me in zyn gonst.
Adieu.

TWEDE TOONEEL.

NEELTJE, JOHANNA.

JOHANNA.

Waar mag Katryn nu blyven?

NEELTJE. *Van binnen.*

Tryn.

JOHANNA.

Mamatje roept, hoe zalze kyven!

NEELTJE.

Katryn! Tryn! hoorje niet? Johanna, wel waar is de Meid?

---

4 OOST-INDISCH HUIS; *het Oost Indisch Huis of Zeemagazijn* werd in 1660 gebouwd aan het IJ op het middelste van drie eilandjes. Op dat „zeeslot" waren de Amsterdammers der 17de eeuw met reden zeer trotsch. ANTONIDES dicht in zijn „*Ystroom*" (1e boek):

„Hier staat het Zeeslot vol Oostindiaensche waren,
Dat in zwaerlijvigheid drie Eilanden beslaet
En overwint zich zelf in grootsheit en sieraet."

En in DANIEL WILLINK'S „*Amsteldamsche Tempe*" vindt men:

Wat groot gevaert verheft zich hier
Ver boven de andere gebouwen,
Wiens kruin praalt met een schoonen zwier
Van verre heerelijk te aanschouwen:
Het is 't „*Oostindisch Magazyn*", enz.

Zo ras ik men rug keer gaatze voort, hetze jou niet met alle gezeid?
Dat zinne parten! zie daar, ik zal het niet langer verdraagen,
Wel 't is om aârs te worden, zo als de meiden je langer plaagen.

JOHANNA.

Mama ik heb haar in de buurt
Maar, om een boodschapje gestuurt.

NEELTJE.

Je hebt wel een geboodschap, wat hadje nou weêr verzonnen?
Ik wed, datje een platte meid, de heelen dag zoud gaande (houden konnen.
Waar nou weêr heen?

JOHANNA.

Mama, s' is maar
By Klaas de Snyjer, myn Samaar...

NEELTJE.

Dat gesnyjer duurt niet langer als den middag, en den morgen.
't Is, of in 't huishouden niet anders te doen is, als voor de kleeren te zorgen,
De gansche dag ben jy kleuters bezig, met Krullemaaksters, Kaknaaisters, en volk van diergelyke slag,
Te overleggen wat best zwierd, en de Mode weezen mag.
Al watze spreeken is van pronken, en praalen,
Die kleuters maaken zo veel, dat 't voor d'Ouwers niet is om aan te haalen,
D'een is nauwlyk weg, of d' ander staat al weêr over de vloer,
Ik wed je hebt meêr als tien Franschekraamers aan je snoer.
En wat nood was 't noch, maakte je iet, en liet het dan zo blyven,
Zo jy 't zo afdroegt, ik zouder noch niet eensjes om kyven.
Maar niet één nieuwe Mode komt 'er op, of 't moet weêr vermaakt,

---

1 NIET MET ALLE; *niemendal.* 2 ZINNE; *zijn.* 2 PARTEN; *deel, aandeel, onderdeel, toegedeelde en vervulde rol, kuur,* 't Latijnsche *pars,* het Fransche *part.* 3 AARS WORDEN; *Anders worden, uit zijne gewone gemoedsgesteldheid raken;* hier: *boos worden.*

In de beteekenis van *opgetogen worden van verwondering* vindt men de uitdrukking in den „Warenar" (Vde Bedrijf, 3e Tooneel):

REYM.

't Was ien kijnt as ien aep, 't kon hondert deuntjens den hals breken.
Heer, 't had sulcke grepen, ien mensch *worde* schier *aers.*

9 EEN PLATTE MEID; een *vaste* meid, een *eigen* meid. Het denkbeeld: *laag* heeft zich bij *plat* meer ontwikkeld dan dat van *vast, onveranderlijk, aanhoudend*: evenwel zeggen wij „*plat* te bed liggen" en „eene weduwe met twee of drie *platte* kinderen." 13 SAMAAR; *sleepjapon.* 20 ZWIEREN; *zwierig staan.* 24 NAUWLYK; ook hier is de *adverbiale* s niet bijgevoegd.

Meen jy, dat je Vader, en ik, het geld hebben getaakt?
Heb ik een stuiver, wy hebben 't met onze naerstige zuynigheid over gewonnen.
Ik zouje een party Mutzen, Karbetten, hoe hietje dat Tuyg,
op noemen konnen,
Dieje meêr van maaken, en vermaaken, als ze waerd zyn, hebben gekost;
Ik ben ook jong geweest, maar zuinig, en zo niet toegedost.

JOHANNA.

Mama, voor deeze was de Waereld
Heel anders, nu gaat elk gepaereld,
Gediamant, gesteent, gestrikt,
Toen ging men zedig opgeschikt.
Wilt gy, dat ik me alleen zal kleeden
Gelyk een Klopje.

NEELTJE.

Slechte reden.

JOHANNA.

Hoe kan een Juffrouw van fatsoen,
In kleederen iets minder doen?
Ik bidje, let eens op de Meiden,
Zoud gy ze konnen onderscheiden
Van Burgers Dochters, draagen zy
Niet van fyn goud, zo wel als wy,
De Strikken aan het Hoofd, en Ringen,
En Kettingen, en alle dingen?
Zelfs Groentjes, die eerst voor een Jaar
Uit Mofland kwamen, en toen maar

1 TAKEN; *nemen, vatten, stelen.* Engelsch: *to take.* 4 KARBETTEN; met *karbetten* is bedoeld het Fransche *carpetta,* een soort van *kap,* zooals de Karmelieter monniken droegen. 't Is hetzelfde woord als *karpet.* De grondbeteekenis is *grove wollen stof,* waarvan men zoowel *kappen* als *vloerkleeden* maakte. 8 TOEGEDOST; *uitgedost, toegetakeld.* 15 KLOPJE; *geestelijke zuster, die zonder zich uit de wereld terug te trekken, de gelofte had gedaan, niet te huwen; stemmig meisje*; een erger lot dan *Klopje* had *Kwezel,* een woord van ongeveer dezelfde beteekenis. 26 MOFFEN; kenmerkend voor den „echten" Amdammer der 18e eeuw is zijn innige afkeer van de „praalhanzerij" der „poepen" en „knoeten," die op eene „stroowisch waren komen aandrijven," zich in den beginne kruipend onderdanig aanstelden, maar later, wanneer zij tot eenigen welstand geraakt waren, iedereen, die onder hen stond, met onuitstaanbaren trots behandelden. SALOMON VAN RUSTING rijmde dan ook geheel in den geest zijner tijdgenooten:

„Een mof tot Rykdom opgesteigert,
Klimt op in trots en hovaardy:
Zo dat hy schier zyn spraaklit weigert
Aan die wat minder zyn als hy.

Een schraal groen Rokje hadden, draagen
Nou witte Kapers alle dagen.
Als dan haar Landslui hier in stad
Eens komen, weeten zy niet, dat
Het Meiden zyn, ô neen, zy vraagen
Haar, Juffrouw zou 't u Man behaagen
Dat ik hem spreek, zal ik dan gaan
Gelyk een Meid, zoud gy verstaan,
Dat ik alleen my na laat wyzen
Met vingers, zoud gy dat dan pryzen?

NEELTJE.

Die kleuters spreeken alle te samen gelyk als met eene mond,
Zy bouwen altemaal op een, en de zelfde grond,
Elk zeit, zal ik 't alleen doen, zal ik een uitsteekzel weezen?
En zo lang als dat zeggen zo duurt, staat 'er te vreezen,
Dat het blyven zal als 't is, zoo doende gaat het d'oude sleur,
Neen, neen, je zult het niet alleen doen, gaatze maar met een goed exempel veur.

JOHANNA.

Daar is Katryn.

DERDE TOONEEL.

NEELTJE, JOHANNA, KATRYN.

KATRYN.

Hy zal voort komen,
Zo ras hy heeft de maat genomen *werd geklopt.*

Zyn Hoet is aangegroeit by Ponden
Ja vry wat swaarder als zyn gelt.
Zyn meerder wert niet veel gevonden,
Hy is een Kerel van gewelt.
Hy wil zyn Vaderlant niet weten;
Maar, daar hy zich ter neder stelt,
Een ingeboren Borger heten,
Wyl hy zyn Land-aart quelt en schelt.
En, schoon hy als een Boer van tret is,
Hy ziet zo trots gelyk een Beer,
En waarom niet? want als 't gewet is,
Is Monzieur moffus Poep een Heer."

14 UITSTEEKZEL; hetgeen boven andere voorwerpen *uitsteekt*, en dus *in 't oog valt*, zonder de beteekenis van *voortreffelijk* te hebben, welke het adjectief *uitstekend* eigen is. Bij HOOFT en VONDEL komt ook het substantief *uitstek* voor in de beteekenis van *hoogte*, *verhevenheid:* Zoo bij Vondel:

„Elck trotst op zijn *uytsteck*".

Aan imand die hem wagte, daar
Is Karel, 'k zag hem.

JOHANNA.

Ei, zeg maar,
Dat ik niet t'huis ben.

NEELTJE.

Watte zaaken!

VIERDE TOONEEL.

NEELTJE, KAREL, KATRYN.

KAREL.

Ik kom, om u bekent te maaken,
Me Juffrouw, dat gy zekerlyk
Uw Broer haast zien zult.

NEELTJE.

Wel, wat blyk?

KAREL.

'k Heb van Oost-Indisch Vaârs vernoomen,
Dat hy reeds is in stad gekomen.

NEELTJE.

Wel Karel, ik bedank jou voor die tyding, 'k verlang hartelyk om hem te zien,
Hy is uitgevaaren, laat ik me eens bedenken, 't is nou al tien Jaaren, dat onze Peete Wybregje is overleeden,
En toen had hy twintig uit geweest, dat 's dartig, 't is dan niet meer als reden,
Dat ik na hem verlang, ik wed, hij kend zyn eige vleeschelyke Zuster niet,
Want als me mekaar in dartig jaar niet eensjes en ziet,
Vind men al veel verandering; maar ik zal 't wel merken
Aan 't kloppen van myn hart, 't bloed zal beginnen te werken,
't Zal kruypen daar 't niet gaan kan.

KAREL.

Is de jonge Juffrouw niet in?

---

19 ME; voor *men*. 19 EN; eigenlijke ontkenning, later door *niet* versterkt en verdrongen; vergel. 't Fransche NE ... PAS; waar PAS geen ontkennende letter N heeft, en dus NE *niet* kan worden gemist. 24 IN ZIJN; wordt nog hier en daar gebezigd voor *in huis zijn*.

NEELTIE.

Ja, maar ga nou niet by 'er, zo jy doen wilt na myn zin,
Ik zou 't er eerst eens lustig van Joris Oom laaten zeggen,
Hy zal der kapittelen, 'k meen dat hy 'er die Text uit zal weeten te leggen,
Ik wilje wel verzeekeren, dat jy hem straks zult hebben op je zy,
Hy houd niet van 't Sinjeurtje te speelen, maar van Jongmans als jy;
Hy houd veel van een styl, dat schryft hy my in alle zyne brieven,
Zie jy maar toe, datje Oompje wat weet te believen,
Ze zal veel om Oom doen. Loop alje best na de Nieuwebrug,
Zie of jy hem vinden kond, zo niet, kom weer te rug.
Ik wou dat jy hem aantroft, want ik heb wel gedachten
Dat Eduard heen is gegaan, om hem onderweegen op te wachten,
Loop al je best als een man, maakt dat jy hem de loef af steekt.

KAREL.

Met uw verlof, ik ga.

NEELTJE.

't Is gewonnen, zo jy hem 't eerste spreekt.

VYFDE TOONEEL.

NEELTJE, JOHANNA.

NEELTJE.

Johanna, Johanna! wel hoe of het noch zal lukken?
Zulje komen of niet? jou kop het wel verbrangste nukken?
Waarom loopje weg? strakjes bleef je wel staan
Toen Eduard kwam, ja, die kleuters rechten wat aan!
Wat let Karel, dat je de borst niet wild zien, noch met hem spreeken?

---

6 STRAKS: het bnw. *strak* beteekent *stijf gespannen*, vervolgens *regelrecht; streng (strakke* blikken). Het bijw. *straks* heeft de beteekenis van *zooeven* en (zooals hier) die van *dadelijk*; beide beteekenissen doelen op een *zeer kort* tijdsverloop. Een eigenaardige beteekenis kreeg dit woord in het Fransch: *e*STRAC beteekent *schraal, mager*, dus *uitgerekt*. 8 STYL; *beroep, betrekking*; *middel van bestaan*; wordt in 't Vlaamsch nog gebruikt.

2 VERBRANGST; *verbrand, beroerd, vervloekt*. Dit woord komt onder velerlei vormen voor: *verbrand, verbrangselt, verbranst, verbramen* enz. Zie verder *Warenar* door prof. DE VRIES. 4 STRAKJES; zooeven (zie reg. 6 boven). 6 BORST; jongmensch; van 't Lat. *bursa*. Eigenlijk zijn *borsen, borsten* jongelingen, die aan de Academiën, uit eene en dezelfde *borse* of *beurs* studeerden.

Is 't geen eerlyk Jongman? wat het hy veur gebreeken?
Hy is ommer niet schief, scheel, poteres, noch lam?
Is hy een dronkebol, of lichtmis? of is hy je wat te stram?
Nou spreek, wat schort hem? of wilje 't niet zeggen?
Dat schort 'er an, hy is geen pronkepink, niet genoeg van de zwierige trant,
Hy is geen Monsieurtje, geen straatslypende lanterfant,
Hy weet Juffrouw zo geen Spreukjes van 't rood Kousje te vertellen,
En de heele dag van de Mode, en Saletten aan de ooren te lellen:
Als 't postdag is, zeid hy, Juffrouw ik moet brieven schryven, en gaat stilletjes heen, (grootsheid zal treên.
Als de andere allemode pronker niet weet, hoe hy van Smorgens, en Savonds ziet men hem hier verby de deur met zyn confratertjes wandelen,
Als Karel bezig is zyn dingen te doen, en met de Kooplui te handelen; (kopje geraân?
Wat dunkje, weet ik 't niet? heb ik 't niet net op zyn
Maar kan het huishouwden van Wandelen, en Salet loopen bestaan?
Kan men daar de Kinderen, en de Vrouw de honger me stillen?
Meenje, dat de Huisheer dat voor de huur zou ontfangen willen?
't Gaat 'er zo niet toe in de Waereld, myn lieve kind, jy bent noch jong,
Jy weet noch niet beter, 't Vogeltje, dat de heele Zomer zong
Storf Swinters van honger, daar andere, die somtyds zongen, en somtyds wat vergaarden,
In de winter op aaten, 't geen ze in de zomer verspaarden.
Jou Oom zal strak komen, denk eens wat een groot verdriet
Zal 't voor hem weezen, dat hij jou zo ongehoorzaam ziet.

JOHANNA.

Mama ik zal my altyd draagen
Gelyk 't betaamt, 'k zal Oom raad vraagen.

---

1 EERLYK; zoolang *eerlijk* de beperkte beteekenis van heden nog niet had aangenomen, had het die, welke eene afleiding van het znw. *eer* door middel van *lijk* doet verwachten: eerst trad *eerzaam* in de plaats, thans zeggen we *fatsoenlijk*. 2 POTERES; *podagreus*. 8 ROOD KOUSJE.; *De spreukjes van 't rood kousje* waren tot voor eenige jaren een gezocht sprookjesboek: *nietsbeteekenende praatjes*. 28 VERSPAREN. Onder den invloed van 't voorafgaande *vergaren* voor *sparen* of *opsparen*. 29 STRAK; *dadelijk*: met weglating der *adverbiale* s. 32 DRAGEN (zich); *zich gedragen*: Vergel. 't Fransche *se porter*.

'k Beken, ik heb in Eduard
Vry meer gevallen, maar myn hart
Heb ik hem zo noch niet gegeeven,
Dat ik met hem zou willen leeven
In weêrwil van myn Oom, en jou;
Indien gy wild, dat ik hem trouw,
'k Zal myn gehoorzaamheid betoonen,
Indien gy Karels min wilt kroonen,
Zal ik aanwenden alle vlyt,
Dat gy, en Oom te vreeden zijt,
En, hoe hoog dat ik ook mag achten
Galanterien, ik zal trachten,
Om my te schikken na zyn' raad.

NEELTJE.

Wel nou ken ik je voor myn kind, dat is eerst verstandig gepraat. Hebje je Ooms kamer al te deeg op geschikt? zal der nou niet met alle aan faalen?

JOHANNA.

Belieft Mama het eens te zien?

NEELTJE.

Wel ja.

JOHANNA.

Gy zult ondertusschen het Thé goed voor den dag haalen.

ZESDE TOONEEL.

KATRYN.

Ja 'k zeg je brust dat Thé goed wel,

2 GEVALLEN; *welgevallen*, *welbehagen*.

2 BRUST; *brussen*, eigenlijk: *brutsen* is afgeleid van BRUIDEN, *bruien* door achtervoeging van *s* aan den stam, waarbij de heldere stamklinker in den verwanten onvolkomenen overging. *Brutsen* komt in beteekenis vrij wel met *bruien* overeen en dit woord had reeds in de 17de eeuw den naam van bijzonder „zinrijk" te zijn. JAN DE BRUNE vestigde er de aandacht op en SALOMON VAN RUSTING maakte naar aanleiding er van zelfs het volgende gerymel:

Het zinryk *Bruiwoort*, en hetgeen men deriveert
Van *bruien*, dient wel om zyn zinrykheit geleert:
't Is springen, lopen, doen, verquisten, domineren,
't Is klimmen, snyen, en verquanzelen, bezeeren,
Quaatmaken, futzelen, verderven, plagen, gaan
En smyten, schoppen; en 't is ook foppen, steken, slaan,
't Is komen, seggen: en 't is kappen, vliegen, vallen,
Etcetera: ja dat noch 't mooisten is van allen,

Men heeft de dood op zen hals als men 't krygen of weg zetten zel,
Brak 'er maar eens één Kopje, ik zou het verloopen,
Zulk een leeven zou 'er zyn, al wou ik weêr een ander koopen
't Zou niet helpen mogen. Nou, de Pot is altyd noch heel,
Daar zyn de Kopjes, ik moet eens tellen, hoe veel
Werd gescheld.
Heb ik 'er hier? ô Bloed! is dat verschrikken,
't Is groot geluk, datze niet uit myn hand zyn gevallen aan duizend stikken.

ZEVENDE TOONEEL.

KRUYJER, KATRYN, JORIS,

met de Mantel om de ooren.

KRUYJER.

Wat hangt hier uit? is het niet de Baviaan?

KATRYN.

Wel ja.

KRUYJER.

Hier is het.

JORIS.

Nou gegaan
Om 't goed, en de Zwarten.

KRUYJER.

'k Loop al heenen,
't Geld kryg ik strak dan wel met Eenen.

Vrouw — eeren; is 't niet recht? wie heeft van zulk een woort
Zoo *zinryk*, ergens in de werelt meer gehoort?

Bruiden heeft tot „moedervorm" *bróeden* (ond. *bruoten*) en dit beteekende oorspronkelijk *warm maken, verwarmen;* later *koesteren, uitbroeden* (van eieren), *voortbrengen, bevruchten.* In ongunstigen zin sloeg de beteekenis over tot *lastig maken, kwellen, plagen*; en vooral aan deze laatste beteekenissen beantwoordt de vorm *bruien.* Met geleidelijken overgang ontwikkelden zich verder de beteekenissen van *slaan, stooten, wegjagen, wegsmijten; snel weggaan, oprukken vallen.* Hier heeft *brussen* den zin van *verwenschen.* Zie DR. VAN HELTEN'S PROEVE enz. 2 HET VERLOOPEN, *wegloopen;* wij zeggen nog: *ik ben 't ontloopen.* 4 ALTYD; *In allen gevalle.*

12 STRAK; voor *straks* (zie blz. 10 regel 6).

ACHSTE TOONEEL.

JORIS, KATRYN.

JORIS.

Is Neeltje Joosten niet in huis?

KATRYN.

Myn lieve man, je hebt abuys,
De Vrouw, daar ik jou na hoor vraagen,
En kende ik niet van al myn dagen,
Je bent verkeert, die woond hier niet.

JORIS.

Is dat dan niet een Baviaan, die me booven op je Luyfel ziet?

KATRYN.

Ja 't is een Baviaan, maar ik ken hier geen Neeltje Joosten.
Vrindschap, jy zeltje 't zoeken noch wat moeten troosten.

JORIS.

Zy moet 'er woonen.

KATRYN.

Wel hoe zal
't Hier lukken, kaerel, benje mal?

JORIS.

Laat je Moeder, of je Vrouw eens van binnen komen:
Ik zal 't 'er zelf vraagen. Wat benjer, de Dochter, of de Meid?

KATRYN.

Wel! wie dukker of 't langer zo zou droomen!
Ik wilze nou niet roepen, zie daar!
'k Zou ergens woonen by de zeeven jaar,
En de naam van 't Volk daar ik by diende niet kennen.
Wat beelje jou in, dat we hier zo wat Doetjes bennen?

NEGENDE TOONEEL.

JORIS, NEELTJE, KATRYN.

NEELTJE, *Van binnen.*

Katryn, hoe duurt het daar zo lang?

---

9 LUYFEL; verdekt *uitstek* voor een huis. LUKKEN; 17 gaan, afloopen: „hoe heb ik het met je?" 20 BENJER; *wat ben je er* (daar in huis nl.) 22 DUKKER; bastaardvloek. 26 DOETJE; diminutief van *doei; een onnoozel, beuzelachtig meisje.* In TUINMAN'S spreekw. vindt men:

Die een *doetje* trouwt om haar goedje,
Verliest het goedje, en houd het *doetje.*

KATRYN.

Deez' Kaerel maakt het my zo bang,
Hy staat en teemt om my te plaagen.

NEELTJE, *uitkomende.*

Wat is 't voor een, wat komt hy vraagen?

KATRYN.

Na Neeltje Joosten.

NEELTJE.

Dat ben ik.

KATRYN.

Jy Juffrouw!

NEELTJE.

Ja ik ben het, schik,
Waar is de Man? wat 's jou begeeren?
Of ben jy 't Joris Broer? ik begin zo te altemereeren.

JORIS *laat de Mantel hangen, waar door men zyn Indische Kleedren ziet.*

JORIS.

Hiet jy Neeltje Joosten dan benje myn Zuster.

NEELTJE,

Wel welkom Broêr.

JORIS.

Myn hart is nou vry wat geruster
Als strak. Ik dankje zeer, maar waarom of je Meid
Jou lochende, met zulk een dwars bescheid:

KATRYN.

Myn Heer, 'k bid, wilt my dat vergeeven,
Ik heb onze Juffrouw van myn leeven
Zo noch niet hooren noemen.

JORIS.

Wat?

NEELTJE.

Jy zult zo veel in deeze Stad
Veranderdt vinden, datje verstomt zult staan kyken,
't Zal je 't zelfde Amsterdam, noch het zelfde volk gelyken.
Ik heb nou al meê, als alle de luyden een Van,
Die geen bynaam heeft kan niet meê, daar aan kènd men de Man.

---

13 SCHIK; *maak plaats, ga op zij, laat mij er door.* SCHIK is de imperatief van het intransitieve werkwoord: SCHIKKEN in den zin van *voortschikken, plaats maken.* Wij zeggen nog van *zittende* personen: *opschikken.* 24 STRAK; zooeven (zie blz. 10 reg. 6).

Zo menige Poep, en Knoet, die hier op strowisschen zyn komen gedreeven,
Hebben 'er zelf wytse Naamen, en Wapens gegeeven.
Al liepje de gansche dag, de halve Stad in het rond,
Ik wed, datje kwaalyk één van je Vrienden, of van haar Kinderen vond.
In 't opzoeken zou jy je vinden byster verleegen,
Zy hebben al meê andre naamen gekreegen.

JORIS.

Leeft onze Klaas Janse noch?

NEELTJE.

Wie? laat zien? 't is me byna ontgaan,
Kweet wieje meent, die hiet nou myn Heer Zwierhaan.
De tydt heugt me niet, dat ik hem Klaas Janse heb hooren noemen,
Zo is 't ook met Willem Adriaanze, en die durft dan noch op de oudheid van zyn geslacht roemen.

JORIS.

Is jou dochter Johanna noch kloek, en gezond?

NEELTJE.

Waar blyftze? Katryn, zeg datze voor komt, en terstond.

TIENDE TOONEEL.

NEELTJE, JORIS.

JORIS.

Maar Zuster, hoe is 't gelegen met onze gemeene zaaken?
Heeft jou Man voor zyn dood myn' Rekening niet op laaten maaken? (gered,

19 KLOEK; uit de oudste beteekenis van *kloek* (ohd. *kluoc*): *fijn*, *sierlijk*, *net*, *fraai*, ontwikkelde zich die van *flink*, *dapper*; maar ook die van fijnheid des geestes, d. i. *verstandig*, *wijs*, *slim*, *geslepen*. De beteekenis *verstandig* enz. is thans verloren gegaan, althans in de schrijftaal; in de spreektaal ontmoet men ze nog hier en daar, o. a. in den Achterhoek van Overijsel De vereeniging *„kloek en gezond"* komt in de 17e eeuw herhaaldelijk voor en „kloek" heeft dan meer de beteekenis van „lichamelijk welzijn", zooals duidelijk blijkt uit het volgende sneldicht van Huyghens:

Dirck eet en drinckt hem rond.
En siet noyt in een boeck
Hy is *„kloeck en gezond,"*
Maer niet gezond en *kloeck*. (verstandig).

2 GEMEENE ZAKEN; *gemeenschappelijke zaken*.

Je weet, hy heeft de Boeken, en Boedel van onze Ouders gered,
De schulden ingevorderd, en 't gelt weêr op intrest gezet,
Hoe veel komt my by slot van Rekening, je hebt me wel geschreeven, (was gebleeven.
Dat'er veel Bankroeten onder liepen, zo datter weinig over
Maar ik geloof, dat je dat uit een argje zult hebben gedaan,
De Brieven mogten in handen raaken, en dan zouje zo veel te hooger in de schattingen staan, (gulden,
Altyd van Pieter Janse kwam ons over de negen duyzend
En van Dirk Kornelisz. elf, behalven alle d'andere schulden.
Dit is al twintig en...

NEELTJE.

Die Boedels waaren beide heel Insolvent.

JORIS.

Wat! die luy!

NEELTJE.

Ja en noch wel tien tot haar, die gy alle, zo wel als deeze, hebt gekent.

JORIS.

Is 't moogelijk!

NEELTJE.

Ik zalje de Briefjes van de Kamer laaten kyken;
Andere doen Ses, daar na leven zy als de Ryken,
Ze trekken na vreemde plaatsen, en speelen mooi weêr
Met 't geen zy achter de hand houden.

JORIS.

Maar, zynze haar eer,
En naam dan niet kwyt?

NEELTJE.

Tut, tut, meenje dat zulke luyden wat geeven

---

6 UIT EEN ARCHJE; *arch*, dat oorspronkelijk de beteekenis van *boosheid*, *slechtheid* enz. had, heeft later die van *geslepenheid*, *slimheid* gekregen: *uit een argje* is dus: *op een uitrekening*. 8 SCHATTINGEN; *belastingen*. 9 ALTYD: *in elk geval*. 22 KAMER; *de boedelkamer* nl. 23 SES DOEN: elders CES DOEN: *cessie* of afstand van zijne goederen *doen*, m. a. w. *zich failliet verklaren*. Deze uitdrukking komt ook voor in BERNAGIE's. „De huwelijken staat," 1684 bl. 43:

Jerominus. — Hy moet my negentig (n.l. perc.) geeven, of ik zal hem doen zetten.

Joost Dan zal hy *ses doen*.

Een SESSIEBRIEF was eene *akte van faillietverklaring*, en nog in 't midden der 18de eeuw verstaanbaar. 24 VREEMDE PLAATSEN; meer in 't bijzonder, waren *Vianen* en *Culemborgh* als toevluchtsoorden voor bankroetiers bekend.

Om 't verlies van haar eer, en naam, als ze maar mogen houwen daarze lustig van leeven.

JORIS.

Leed Pieter Janse dan zo grooten schaaden op Zé?
Of brande zyn huys af, waar verloor hy het meê?

NEELTJE.

O neen!

JORIS.

Hoe is 't dan toegekomen?
By myn tyd wierd hy al genomen
Voor een man van middelen.

NEELTJE.

Wel wat je vraagt!
Hoe ras is wat goedje door het keelgat gejaagt,
Alle daag gasten, en brassen, dat kan wat verslinden,

---

15 GASTEN EN BRASSEN: *gasten* en *brassen* komen in vereeniging met elkaar herhaaldelijk voor, o. a. bij Hooft: „de Chartroizen (Karthuizers) waaren om hun *gasten en brassen* in 't ooge." Voor GASTEN gebruiken wij thans *gastreeren* d. i. *lekker eten en drinken*; dit werkw. is afgeleid van het znw. GAST, dat vroeger *vreemdeling* beteekende; later: *een vreemdeling, die met vijandelijke bedoclingen tot ons komt, vijandelijke krijger, krijgsman* en *vijand* in 't algemeen.

Bij MAERLANT treffen we het in beide beteekenissen aan:

Wine sijn gheene imborlinghe
Van deser werelt, maar gaste (VREEMDELINGEN).

Eene stat staerc ende vast
Te houdene jegen elken *gast* (VIJAND).

en ook nog in den Staten-Bijbel vinden we: „Ende hebben beleden, dat sy *gasten* ende *vreemdelingen* op der aerden waren." Hebr. XI, vs 13. Men denke ook aan *gasthuis*.

Een *vreemdeling* bij een ander inwonende, bij een ander „*in den kost*" zijnde bleef *gast* heeten (*wevers gast, schippers gast*), en het woord kreeg de beteekenis van *gezel*. De vreedzame beteekenis, die het thans heeft, n. l. vreemdelingen, (personen die geen leden van het gezin zijn) aan zijn disch noodigen en dan „buitengewoon uithalen" en „lekker smullen" ligt nu voor de hand. Misschien is de Overijselsche spreekwijze: „die *uitgast*, moet ook weer *ingasten*" minder bekend; *uitgasten* en *ingasten* vindt men trouwens bij de dames WOLF en DEKEN.

BRASSEN is uit het Fransch tot ons gekomen en beteekent eigenlijk *brouwen*; later kreeg het de ruimere beteekenis van *mengen*. Uit dit *brassen* ontstond *bras* („heel de bras" — *de geheele rommel, alles bij en door elkaar*, met de bijgedachte van *ruim, overvloedig*); eene partij waar *allerlei* spijzen en dranken *in ruime mate* te bekomen waren, heette eene *braspartij*, en zoo kreeg BRASSEN de beteekenis van *slempen, gastmalen*. Zie: DR. M. DE VRIES, „*Proeve van Middelnederlandsche taalzuivering*" bl. 28.

Daar is geen geldkist zo diep, of zo doende kanmen de boodem noch vinden,
Ik meen, dat dat slempen wat weet, elk schaft om het heerlykste op,
Kalfs, en Schaapen Vleis schynt te stinken, men gooyt het schier malkanderen na de kop, (steeken,
Zy zullen aan Erten, en Boonen, de mond nauwlyks eens Wilje iemand onthaalen, daar moeten Haazen, Phyzianten, Patryzen, en zulk goed zijn, of men zouder schande van spreeken, (juist
De jonge Kuykentjes, Kalkoentjes, en Lamprytjes mogen Niet grooter weezen, als een gemeene vuist,
Of ze zyn te taay, en zo men uit het Lamsvlysch niet meer melk, als bloed, voor zyn oogen ziet loopen,
Men zou 't niet door de hals konnen krygen, dan mogen 't de slechte luyden koopen.

JORIS.

Wel dat loopt te hoog.

NEELTJE. (genood,
Je zult het zelve zien, als je by de Vrinden werd
Ze komenje voor den dag met schootels, die zo groot
En wyd zyn, datze niet op de Tafel konnen raaken,
Of ze moetender eerst in de deur een kerf toe laaten maaken,

---

12 GEMEENE VUIST; *gewone* (vooral *niet te groote) vuist.*

GEMEEN had vroeger de beteekenis van *behoorende tot* (vergel. „dat is dien lieden *gemeen* of *eigen*"); daaruit ontwikkelden zich o. a. *gemeenschappelijk*, d i. aan meer dan één *toebehoorende* (zie blz. 16 reg. 2); *algemeen*, allen zonder onderscheid *toebehoorende*; *(on)gemeen: (on)gewoon*: d. i. bij velen (niet) voorkomende. De beteekenis, die het woord thans heeft: *min, laag* vloeide uit „tot den grooten hoop *behoorende*" gemakkelijk voort. 16 SLECHTE LUYDEN; *eenvoudige menschen*, „*mindere lui*". De vroegere beteekenis van SLECHT is *effen*, *glad*: SLECHTEN is dan ook: met den grond *gelijk* maken. Uit de beteekenis van *effen* kwam die van *eenvoudig*, *oprecht*; en uit *eenvoudig* die van *laag*, *gemeen* voort. (Zie de voorafgaande verklaring van GEMEEN).

In den zin van *eenvoudig*, *oprecht* wordt *slecht* met *recht* vereenigd: zoo zingt COORNHERT:

Ons ouders waren *slecht* en *recht*,
Soo was ook haar ghelove;
Weetzuchtigheit broedt dit ghevecht,
Houdt *slecht* en *recht* verschoven.

23 KERF; *insnijding*, *opening*, *gat*. Het woord KERVEN: *snijden*, *insnijdingen maken* wordt weinig meer gebruikt; geheel verdwenen is het echter niet: men denke aan: „tabak *kerven*", „visch *kerven*" *kerfstok* enz. Men brengt het in verband met het Grieksche γραφειν (*graphein*), dat ook „*insnijdingen maken*"; *in was figuren*, (ook *schrijfteekens*), *drukken*"; „schrijven" beteekende

't Is dan niet genoeg, dat de schotelen zo zyn,
Ze zouden de Neus tot de Ooren toe op trekken, zo de wyn
Geen Dartig, Veertig Ryksdaalders op het minste most gelden,
Fransche Wyn komt op de maaltyden niet meer, altyd heel zelden,
Die 's voor 't Kanaalje, me durftze nauwlyks schenken aen een fatsoenlyk Man,

JORIS.

Je spreekt van de grootste denk ik wel, als men 't uitvoeren kan
Is 't noch iet, dat een, die gezegent is met schatten,
Wat meerder doet gaat heen, maar hy zou ook wel te ver uit konnen spatten.

NEELTJE.

Wat nood was het dan, maar de borgers doen het de grootste na,
Niemand wil de minste zyn, ze denken niet eens, hoe dra
Men door zyn' middeltjes raakt, ze weeten niet te onderscheiden, (lyden,
Dat een zakje, en een yzere kist niet even veel porrens konnen
En 't alderslimst is, dat het dan noch eindelyk op dobbelen, en speelen loopt uit.

JORIS.

Om tydkorting denk ik? speelen is zo kwaad niet, als men het hoog dobbelen maar stuit.
Of iemand al om een schelling een verkeertje speeld.

NEELTJE.

Wat schellingen! men weet van geen schellingen, ja van geen dukaaten,
't Gaat dikwils om een zakje dukatons, ja vier, of vyf, wil jy van schellingen praaten?

JORIS.

Dat kan geen stand houden, gaat dit zo voort, het land moet in de grond.

---

kerven zou dan in betrekking staan tot GRIFFEN en GRIFFELEN in den dubbelen zin van *enten* en dien van *„met een stift ingraven."* Men vergelijke DIEZ „Etymologisches Wörterbuch" op 't Fransche *Greffe* m. en vr.

4 ALTYD; *in elk geval, ten minste.* 19 ALDERSLIMST; *allerergst.* SLIM had vroeger de beteekenis van *scheef, krom*; zoo b. v. nog in BREDERO's *„stomme ridder."*

Jannetje het een schoon aanschijn, maar sy het een *slimme* hals.

Daaruit ontstond die van *gebrekkig, verkeerd, slecht*; de Hoogduitschers gebruiken het woord nog in dien zin. 24 VERKEERTJE; *spel*, gewoonlijk *triktrakspel. Verkeeren* is eigenlijk *omkeeren, wenden, eene verkeerde richting nemen*, zooals de kansen bij het spel.

By myn tyd ging 't heel anders, men verbruste zo veel niet met de mond,
Met een schoteltje Raapen, en een Schaapen-bout, of op de Warme Keetel, dorst men de grootste onthaalen,
En dat was doen wel, dat kostmen gemakkelyk betaalen,
Men hoorde toen van zulk gasten, en brassen onder de burgeren niet,
Zulk dobbelen is'er nooit by onze tyden geschiet,
Toen ging et het land wel, en de luyden, zelfs die met niet, of weinig hadden begonnen,
Wierden schat ryk, zo hebben de oude Hollanders haar geld over gewonnen.

ELFDE TOONEEL.

NEELTJE, JORIS, JOHANNA.

JOHANNA.

Zyt hartelyk welkom Oom.

NEELTJE.

Dat is myn Dochter.

JORIS.

Is dat jou Dochter?

NEELTJE.

Ja.

JORIS.

Nicht,
Heb dank.

NEELTJE.

Wat dunkje Broêr?

JORIS.

Wat me dunkt? ze kleet 'er veel te licht.
Wat fatsoen is dat, dit geway daar voor altemaal oopen?
Als men 't vleesch buiten de deur hangt, is 't een teeken, dat men het graag zou verkoopen.

---

1 VERBRUSSEN; *doorbrengen*, *overdadig verdoen*, als 't ware *wegsmijten*. Men zie BRUST op bldz. 12, reg. 2. 4 WARME KEETEL; *gekookte spijzen*, in tegenstelling met de „koude schaal." 5 KOST; oude onvolm. verl. tijd van *kunnen*, gevormd met *ste* in plaats van *de*, eerst luidende *konste* en na uitstooting der *n*: *kost*. 6 GASTEN EN BRASSEN; Zie bldz. 18 reg. 15.

16 GEWAY, vroeger ook GEWADE; *gewei*, *ingewand*, in den zin van *het binnenste*, *het inwendige*, dat bedekt behoorde te wezen.

Is 't met jou ook zo gelegen? wat hebjer toch meê veur?
Of wouje wel, dat in 't verby gaan zo een Sinjeur
Der de handen eens insloeg, Johanna je moet dat wat laaten.

JOHANNA.

Oom 't is de Mode zo.

JORIS.

Wel dat mag hier niet aan baaten.
't Is wel een vuil gebruik, maar moet jy juist altyd
De Mode volgen, stel, wy leefden in een tyd, (loopen,
Dat de Mode was, naakt, zo bloods hoofds met de billen te
Zou jy 't daarom na doen? hoe zyn de kwaade zeden hier in
gekroopen! (dwaas.
Maar Zuster, ik wou jou wyzer hebben, zyn de Dochters zo
De Ouders moeten beeter weeten, en laaten de Kinders zo
veel niet de baas. (ken,
Wat een hoofd heeftze, men zouder kinders me verschrik-
Hoor Nicht, wilje Oom te vrind hebben, je zultje zediger op
moeten schikken.
Wy zyn maar borgers dat je 't weet.

NEELTJE.

Zo Broêr, zeg het haar te deeg.

JORIS.

Dat most jy gedaan hebben, eer ze die kleeren kreeg.

NEELTJE. (baaten,

Ik hebt 'er zo dikwils gezeid, maar het heeft niet moogen
Ze lelde me zo lang aan het hoofd, tot dat ik het toe heb
gelaaten.

JORIS.

Wel wie is hier voogd in Amsterdam, de Moeder of 't Kind?
Zie dit mogt ook verandert zyn, dewyl ik hier zoo veel ver-
andering vind.

JOHANNA. (nomen.

Mama is voogd, met haar volkomen believen is dit Stof ge-

NEELTJE. (aan?

Wel schaamje niet Meisje met je liegen? hoe stelde je jou
Wat een gehuil, wat een gebalk het'er geweest, om dat ik
het niet toe wilde staan?
Zei je strak noch niet, dat ik hebben wou dat jy als een
klopje zoud leeven.

---

7 MAG; *kan*, naar de vroegere beteekenis van MOGEN: *kunnen*. 26 LELLEN; *met verzoeken lastig vallen, zaniken*. 29 KLOPJE: zie bldz. 7, reg. 15.

JOHANNA.

Ja maar....

JORIS.

Hoor zuster, wil ik je 't uitsluitzel eens geeven?
't Gaat hier mal Mortje, mal Kindje, in 't eerst hou je luy je zo wat kwaat,
En daar na, als je luy ziet, dat het zo wat zwierigjes staat,
Dan lachjer om in je vuist, en laat het kindje betyjen,
Indien het anders de Ouders ernst was, ze zonden 't niet ly-
JOHANNA. (jen.
Zo is 't,

JORIS.

Maar Nicht, meenje dat dat pronken jou voordelig zal zyn? (schyn,
Neen, de vryjers laaten haar niet bedriegen door zulk een
Zy weeten door de regel *kos* uit te rekenen: kostelyke Vrysters, zyn kostelyke Vrouwen,
Die wel weeten van opschikken, maar weinig hoe men huis moet houwen.

TWAALFDE TOONEEL.

JORIS, NEELTJE, JOHANNA, KATRYN.

KATRYN.

Daar is het water.

JOHANNA.

't Smaakt geweldig na de rook.

KATRYN.

Juffrouw, je beeld het jou in.

JOHANNA.

Ik bid Mama ei proeft het ook.

NEELTJE.

Wel wat of 't dan zou zyn? Wat zal ik daar aan proeven?
't Smaakt zo als water.

KATRYN.

Zulje ook iets anders behoeven.

JOHANNA. (vier,

Het water is noch niet gaar, hangt het noch wat over het

5 MORTJE; *moertje*. 8 BETYEN; *begaan*: TYEN beteekende *gaan*.

KATRYN.

't Heeft meer als een half uur gekookt.

JOHANNA.

Geef de Zoetemelk maar hier,
En dan de Saffraan, daar zullen wy ze onderwyl me drinken, (gint al te stinken.
Geef de Confituuren, en neem het vuur meê achter, 't beBreng het Walvisbeentje, en de goude Vorkjes meê.
Oom, kan ik u dienen, met een kopje Zoetemelk, en Thé?

JORIS.

Ja wel! 'k verwonder me nu niet meer, dat de luiden hier in zo korte jaaren (ren,
Zo kaal worden. Wie of niet achter uit zou moeten vaaAls hy 't zo aanlegt? jy wilt al meê door de poort. (voort.
Zie Zuster, wil jy 't zo beginnen, je moet zekerlyk ook
Ik wed, je hebt daar voor hondert Dukatons aan Thé Goed, wat hoeven de Potjes zo kostelyk beslagen?
Zo een kostelyke Thé Tafel? zo veel Confituuren? kan jou Kapitaal dat verdraagen?
En waar toe is 't ook noodig? men kan wel Thé drinken al kost het gereedschap zo veel honderden niet.
Of zou de Thé hier niet smaaken, ten zy men het Goud aan de Trekpotjes ziet?
Heb jy 't, die een Borgers vrouw zyt, en je noch zegt needrig te houwen
Zo wyts, wat zal men van de grooten vertrouwen?

JOHANNA.

Gelieft Oom niet een kopje?

JORIS.

Neen, drink jy 't maar op.
Ik kan zo veel viezevaazen, niet verdraagen in myn kop.
Je hebt hier zo veel nooten op je zang, zulke fratsen in 't schenken,
Dan smaakt het water te Raauw, of na de Rook, en duizend zulke dingen, daar wy in Indién niet om denken.
Daar drinken wy 't met zuyver water, hier komje met Melk, en Saffraan,
'k Geloof zo 't uit d'Apteek kwam, dat het je tegen zou staan,

---

31 VIEZEVÁAZEN; *grillen, kuren.*

Je zoud zeggen, ik kan dat goed niet innemen. Ik zal flusjes eens brouwen,
En makent na myn mond, je meugt jou Melk wel houwen.

NEELTJE.

Terwyl zy zit en drinkt moet ik je met een woord
Verhaalen, datze twe Vryjers heeft, die zo voort
Hier zullen komen, om jou wellekom te heeten.
Eer jy ze spreekt dienje voor af wel te weeten,
Dat d' eene de Jonker speelt, geen styl heeft, en naauwelyks iets kan.
d' Ander heeft een styl, is de Zoon van een Burgerlyk Man.
De Jonker is trots, en gaat kostelyk in de kleeren.
d' Ander gaat zedig, zo als men van een Borgers zoon zou begeeren. (zyn.
In 't kort, 't is een borst daar ze me behouwen zou konnen
Maar de Dochters vergaapen haar gemeenlyk aan de schyn,
Ze zullen jou alle beide hier over komen spreeken.

JORIS.

Laat ze maar komen, ik zal 't wel besteeken.
Werd gescheld. NEELTJE.
Dat is de Jonker.

DERTIENDE TOONEEL.

NEELTJE, JORIS, JOHANNA.
EDUARD, KATRYN.

EDUARD.

Excuseer my Mejuffrou... is dit nu myn Heer uw Freer?

NEELTJE.

Ja Eduard, hy is 't.

---

1 FLUSJES; *spoedig*, evenals *vlucht* afgeleid van *vliegen*. 2 BROUWEN; *mengen*, *klaarmaken*, *gereedmaken*. Vergelijk BRASSEN op bldz. 18 reg. 15. Ook van *broumen*, ohd. *briuwan*, werd een woord gevormd, gelijkstaande met het daar vermelde BRAS, n. l. BRUI, *boel*, *rommel*, *menigte*. Zie DR. VAN HELTEN'S studie in de Taal- en Letterbode, 3de Jaargang, bl. 179. BRUI in *den brui van iets hebben* is gevormd van *bruien* o. a. *snel weggaan* beteekenende. Zie: bld. 12 reg. 2. 3 MEUGT; *kunt*. 7 ZO VOORT; *dadelijk*. 10 STYL; *beroep*. 13 KOSTELIJK; wat veel *kost*: *rijk*. 16 BORST; *jongmensch*. Zie: bl. 10, reg. 6. 20 BESTEEKEN; *in orde brengen*. BESTEEKEN heeft doorgaans een ongunstige beteekenis, een zaak *listig beramen*; een persoon *omkoopen*.

EDUARD.

Myn Heer, ik ben gefascheert, en beklaag my zeer,
Dat ik zo malheureus geweest ben van u nergens te ren-
contreeren, (offereeren.
'k Heb alle devoiren aangewend, om u myn services te
Ik estimeer my echter noch heureus, nu ik d' eer heb dat
ik u hier congratuleer,
Je vous baise le main myn Heer, en ik contesteer,
Dat ik noit manqueren zal, maar steeds alle devoiren em-
ploijeren, (nueeren.
Om in 't Cabinet van uwe goede gratie my te mogen insi-

JORIS.

Spreekt deeze Jongman tegen my?

NEELTJE.

Ja Broêr, hy maakt de vryjery
Wat by myn Dochter.

JORIS.

Hy haar vryjen.

JOHANNA.

Ik zie wel, dat hy 't niet zal lyjen.

EDUARD.

Ja Heer, ik bid, dat my 't faveur.
Geconsenteert werd, haar mon cœur
En myn services te offereeren,
't Zou my ten hoogsten honoreren.
Madame.... JORIS.
Ik kan de helft pas verstaan,
Waar is deeze Jonker toch van daan?
Wat Landsman is hy?

NEELTJE.

Hier gebooren,
Een Amsterdammer, van haver tot garst.

JORIS.

Ik kan dit niet hooren.
't Is altyd geen Amsterdamsch dat hy spreekt, ik weet niet wat hy zegt.
Nicht versta jy hem niet beeter, zo vry je luy als de stommen, hoe maak je 't? ten zy dan dat hy je met gevoelige reden onderrecht.

---

35 ALTYD; *ten minste.*

EDUARD.

'k Geloof myn Heer gelieft met my te raljeeren,
Ik spreek goed Hollandsch, maar die taal is wat plat, daarom
moet men ze zo wat entrelarderen (woord
Met Fransch, 't is doucer, en aangenamer, als men een
Uit een vremde Taal onder de Nederduitschen hoord.
Bot Hollandsch is maar voor 't Kanaalje, en 't volkje in de
achterstraaten,
Men hoort nu geen luyden van respect zo praaten.

JORIS.

Nou jy 't me zo uitlegt zullen de zaaken wel gaan,
Ik zal wel gissen wat jy zeggen wilt, als jy my maar zult
konnen verstaan.

EDUARD.

Ja toch myn Heer, zelfs al uw rede,
'k Verwagt maar een favorabel antwoord op myn bede.

JORIS.

Heel wel, ik antwoord dan, myn Heer.
'k Bedank jou hartelyk voor de eer,
Die wy myn Nicht met uw sarandi,
Bakkosy, allabor, negandi,
Zo ik 't geweeten had, vertrouw
My zeker toe, dat ik u zou
Wat hebben ingewacht, Parari
Progedi, alastorf venani,
Indien gy wilt, dat ik u voort
Buglodi, 't kostje maar een woord.

EDUARD.

Myn Heer 'k bid, wilt my excuseeren,
Dat ik niet prompt kan respondeeren,
'k Versta u niet, wat Taal is dat?

JORIS.

Heb jy myn meening niet gevat?
't Is Nederlandsch met vreemde woorden.
Dewyl wy aanstonds van u hoorden,
Dat onze Taal meer zoetheid heeft,

---

7 BOT; *stomp*, *dom*, *lomp*. Zoo ROEMER VISSCHER in zijn „*Quicken*" 6e Schock No. 50.

De *botte* Hollander haelt de Bot uit de zee,
De vette Botter melckt hy van het grove vee:
Dan ghy *alderbotst*, die voor *bot* den Hollander schelt,
Waarom geeft ghy hem voor Bot en Botter, Kooren en Gelt?

Als daar een vreemde onder zweeft,
Heb ik, om die wat op te sieren,
Gebruikt zo wat Japansche zwieren.

EDUARD.

Dat 's wel, maar ik kan geen Japansch.

JORIS.

En ik, myn Heer, versta geen Fransch.
Beel jy jou in, dat alle menschen
Fransch konnen?

EDUARD.

'k Zoud ten minsten wenschen

JORIS. (terny.

Wel wensch zo veel jy wilt, maar laat ondertusschen die zot-
Want ik verzeker je, dat ik, zoo dikmaalen als je my
Iets vraagt in 't Fransch, in 't Japansch je antwoord zal geeven.
Wil je Fransch spreeken, spreek Fransch, maar met volk dat in die Taal is bedreeven.
Maar als je Hollandsch spreekt, laat die wisjes wasjes dan weg.
Je meugjer na schikken, want ik zal doen gelyk ik zeg.
Ik wist niet, hoe ik met leezen, en met landsluiden te spreeken myn Taal genoeg zou onderhouwen,
Weinig dacht ik, dat zy ze hier zo rabraaken zouwen.
En jy luy Jonkkertjes meent, dat dit wonderlyk gaat.
Ik hou dat juist niet voor een teeken, dat iemand de Taalen verstaat,
Geensins, ik geloof, dat je 't een zo nét kond, als het ander.
Jou Fransch, en jou Duitsch, geloof ik, ontloopen niet zeer malkander. (zyne Taal,
Zo jou lui eens een rechtschaape Franschman aansprak in
Je zoud verlegen staan kyken, en onder 't verhaal
Een deel Hollandsche woorden mengen; en hem dan noch wys willen maaken,
Dat het Fransch zo meer aartigheid heeft, dat men zo de zin beter kan raaken, (geert.
Doch ik zal daar een speltje by steeken, zeg jy maar watje be-
Maar in jou Moeders Taal.

EDUARD.

Myn Heer considereert...

---

3 ZWIER; *draai, kronkel* 29 RECHTSCHAAPE; *werkelijk, heusch.* 33 AARTIGHEIT; *schoonheid, bevalligheid.*

JORIS.

'k Heb Pitzelowitsky...

EDUARD.

Ik bid, dat gy my uit wilt leggen,
Dewyl ik 't niet verstaa, wat gy hier meê wild zeggen.

JORIS.

Wat is considereert?

EDUARD.

'k Heb ongelyk, 'k beken 't,
't Was weg, eer ik het wist, zo ben ik 't Fransch gewend.

JORIS.

En zo ben ik 't Japansch gewend.

EDUARD.

Ik bid, wilt me excuseeren.

JORIS.

Al weêr?

EDUARD.

Vergeef het my, ik zal 't zien af te leeren.

JORIS.

Ik weet bykans watje zeggen wild,
Dus is 't onnodig tyd gespild,
Ik most jou schrift eens zien en, leezen,
Eer jy Johannaas Man zoud weezen.
Want ziet, men staat dat zo niet toe,
Eerst moet men zien, waar meê, en hoe
Jy aan de kost, en kleeren zoud geraaken.
Te trouwen zeker, 't zyn geen zaaken
Om zonder raad, en ryp beleid
Te doen, wat 's jou gelegentheid?
Maar eer wy hier in verder treeden
Dat jy eens iet schreeft, het heeft zyn reden.

EDUARD.

Ik ben bereid.

NEELTJE.

Katryn, breng hier
Een Pen, en Inkt, met wat Papier.

---

21 GESPILD; *verspild*; verl. deelw. van SPILLEN, *doen verloren gaan, verkwisten.* 29 GELEGENTHEIT; *toestand*, vooral met het oog op iemands bezitting: *geldelijke* toestand. 31 IET; oude vorm van ons *iets* en ontstaan uit *ie* (ooit) en *wicht* (ding); deze samenstelling verbleekte tot *iewet* en werd eindelijk *iet*. Evenzoo werd *wicht* met het ontkenningspartikel *ne* vereenigd in 't Hoogd. *nicht*. De *s* van *iets* is vermoedelijk de *s* van den genitief in uitdrukkingen als *iets iet, niets niet.*

KATRYN.

Zul jy de Huwelyks voorwaard schryven?

NEELTJE.

Zet jy 't maar neêr.

KATRYN.

Ik hoor noch kyven.

Eduard schryft.

NEELTJE.

Zie hy eens vribbelen, hoe staat hem dat ter hand?
Van 't Jonkertje te speelen, en trantrirum gaan, geloof ik, heeft hy beter verstand.

Eduard geeft het schrift aan Joris.

JORIS.

'k Zal u myn' meening openbaaren,
Wilt al jou moeiten verder spaaren,
Je zult myn Nicht niet krygen, want
'k Heb geen gevallen in jou hand,
Beschouw hier zelfs eens, welke grooten
En onbeschofte Haanepooten?
Gy zyt uw Meester veel te vroeg
Ontloopen, had gy uit de kroeg

---

9 VRIBBELEN, ook WRIBBELEN en FRIBBELEN; *heen en weer bewegen, krabbelen, knoeien.* Het frequentatief WRIBBELEN behoort tot een primitief *wribben* en deze vorm ontstond door prothesis der *w* uit *ribben*, ohd *riban*. mhd *riben*, eng. (*to*) *rub*, deensch *rive*, nederl. *rijven, vrijven wrijven.* De algemeene beteekenis is: *heen en weer bewegen* (ook reflexief): verder *schuren, strijken, draaien, krabben, harken.* De vorm *rijfelen* heeft de beteekenissen van *verzamelen in ongunstigen* zin („bij een rijven"): *rooven, stelen: vechten; dobbelen.*

Bij ons leven *rijven* en *vrijven* nog voort, *rijfelen* raakt langzamerhand buiten gebruik. In de beteekenis van *rooven* vinden we dit woord nog bij BEETS, Dichterl, Verh. 238.

Nog zal ik, nu als toen, beletten,
Dar hier de Oostfries een voet zou zetten,
En *rijfelen* zijns broeders bloed
Van heirgebied en gravenhoed!

In *rijfelbeker, rijfelbord, rijfelspel, rijfeltrechter* is de beteekenis van *dobbelen* nog te vinden.

Dit woord ging uit de Germaansche in de Romaansche talen over en mocht zich daar in een tierig leven verheugen, dat nog voortduurt: zoo b. v. in 't Fransch *riffer, riffler; rafler; river* enz. Zie: DIEZ, „*Etymologisches Wörterbuch*", 4de druk, blz. 261 op *raffare*; bl. 270 op *riffa*; bl. 670 op *river*. 10 TRANTRIRUM GAAN; gaan *tranten* of *trantelen* d, i. *heen en weer gaan, drentelen*. 17 GEVALLEN; *genoegen, behagen*; men vergelijke *welgevallig* en 't hgd *Gefallen*.

Gebleeven, en wat schryven leeren,
In plaats van Troeven, en Verkeeren.
Die *O* staat immers veel te plat,
Zie eens, hoe dat die *A* zyn gat
Na achteren uitsteekt, foey, 't is schanden,
Dat jy zulk schrift my geeft in handen.
In dit woord zyn wel drie Spelfouten, hy moet weêr op 't spelde bankje.

EDUARD.

't Is of gy uw Cousine woud
Zien aan een Meester uitgetrout,
Is 't niet genoeg dat gy 't kond leezen?
Ik zoek geen Pedagoog te weezen.
Maar wie heeft ooit of ooit gehoord,
Dat een Mariage daarom niet voort
Gegaan is, wyl men vond gebreeken
In 't letter maaken?

JORIS.

Neen maat, daar blyft het niet om achter, maar dit slecht schryven is een teeken,
Dat jy meer vlyt hebt aangewend,
Te leeren, hoe men schermt, en rend,
En Kaatst, en Danst, ja al de zaaken,
Die dienen konnen tot vermaaken,
Als tot de konsten, daar men door,
Na volgend 't loflyk Oudren spoor,
De kost wind, en wat op kan gaaren,
Tot onderstand van hooge jaaren.
Dit is de reden, dat ik u
Johanna weiger, weet j'et nu?

---

1 LEEREN; voor *geleerd* 2 VERKEEREN; *spelen*. *Keeren* beteekent „een *wending* nemen of geven." De *kansen* van 't spel *keeren* licht, nemen licht eene (ongunstige of gunstige) wending: Vandaar *verkeeren* voor *spelen*. Men denke aan *verkeerbond* en *verkeer*tje op bldz. 20 reg. 24.

KEEREN in den zin van *„een wending geven"*, waarvoor wij gewoonlijk *„afkeeren"* bezigen, vindt men o. a. in VONDEL'S *Lucifer*, waar *Lucifer* in den aanvang van het tweede bedrijf uitroept:

Dat zal ick *keeren*, is het anders in mijn macht!

8 SPELDEBANKJE; 't laagste bankje van de school: Vroeger werd het lezen *al spellende* geleerd; het *spellen* was een voorbereiding voor 't lezen. 13 PEDAGOOG; *opvoeder*: hier *schoolmeester*. De onderwijzers der 17de en 18e eeuw maakten zeer veel werk van 't schrijven en muntten over 't algemeen in dat vak uit.

VEERTIENDE TOONEEL.

JORIS, NEELTJE, JOHANNA, EDUARD, KAREL, KATRYN.

NEELTJE.

Daar 's d' ander.

JORIS.

Wel in die heb ik duizendmaal meer genoegen,
Die zou hem noch zo wat na de burgerlyke trant willen (voegen.
KAREL.

Is dat uw Broeder?

NEELTJE.

Ja.

KAREL.

Zyt wellekom myn Heer.

JORIS.

Wel jongman, ik bedankje hartelyke zeer.

EDUARD.

Mort bleu!

JOHANNA.

Zo Oom...

JORIS.

'k Heb reeds vernomen,
Waarom dat gy zyt hier gekomen,
Maar ik diende eerst wat onderrecht,
Uw Styl, en Vrinden?

NEELTJE.

Wel gezegt. (den,
Zyn Vrinden ken ik heel wel, ik ben met die luiden te vre-
En over zen Capitaal te klaagen was tegen alle reden.

EDUARD.

Als de Mamaas van de Matressen, zulke getuigenis geeven, krygt een serviteur groote esperans.

NEELTJE.

Ja sperans jy wat, hy kan niet een oogenblik stil staan, kyk hy wou wel aan den dans.

EDUARD.

Fatal...

JOHANNA.

Hoe Eduard?

JORIS.

Maar wat is jou hantering?
Ben jy een Koopman in 't gros, of doeje neering?

KAREL.

Myn handel is meest op Duitsland, en in de Oost-Zé,
En in de Rederyjen doe ik zo een weinigje meê.

JORIS.

Ik wenste wel, datje eens een lettertje beliefde te schryven.

NEELTJE.

Hy schryft zo schoonen hand, datje verwondert zult blyven.

KAREL.

'k Heb wel een briefje by me.

JORIS.

Maar
Is dat jou eigen hand?

KAREL.

Voorwaar.
De Juffrouw kendze wel.

NEELTJE.

Wel zou ik ze niet kennen.
Laat eens zien, ik zalje voort wel zeggen, of 't zyn letteren bennen,
Maar ik heb myn bril binnen laaten leggen, loop haaltze.

---

3 IN 'T GROS: thans EN GROS: *in 't groot.* Men vergelijke *grossier.* 3 NEERING; hier *winkelnering*, in tegenstelling met den handel *en gros.*

De vroegere beteekenis van (GE-) NEREN, n. l. *redden, voor den ondergang behoeden, beschermen, in 't leven behouden* is langzamerhand ingekrompen tot die van *in het levensonderhoud voorzien, voeden.* Behalve in NERING, (handels-) *bedrijf, waardoor men in het onderhoud voorziet*, leeft het ook nog onder ons voort in (ZICH) GENEREN, eerst *zich voeden*, later *zich tevreden stellen.* Men vergelijke: *de tering naar de nering* (of zooals vader *Cats* zegt: *„teer nae neer"*) *zetten.* In 't Hoogduitsch vindt men *nähren* (voeden) en *Nahrung* (voedsel). 10 BLIJVEN; *worden, zijn.* In 't Middelnederlandsch komt BLIJVEN met de beteekenis van *„worden met eene zekere duurzaamheid"*, meer dan eens voor: b. v. in *„Floris ende Blancefleur"*, vs 1930 (uitgave van prof. MOLTZER).

Floris had n. l. „sochte" gedroomd „om Blancefloere"; „hem dochte".

Dat hise met sinen oogen sach
Ende hi in haren armen lach,
Soe (zij) in den zinen, ende hi in den haren.

Bij zijn ontwaken merkte hij,

Dat het droem was ende logene al:
Doe (toen) vloecte hi sere siin ongeval,
Dat die bliscap te niete *bleef* (werd),
Die hem dochte dat hi dreef.

Hy is zo wys!
O! 't is zulken frajen jongman! denk vry, dat ik hem
niet zonder reden zo prys.
Benje daar met de bril? ja hy het et zekerlyk geschreeven,
't Is zyn eigen' hand, 'k wilder wel een assertasy van geeven,
Dat zinne lettertjes, by zulke haane-pooten!

EDUARD.

Ik kan
Niet langer zwygen, met permissie Mejuffrouw, wel esti-
Nu langer niets, als schryven, (meert gy dan
Zal dat dan alleen, boven al de andere exercitien dryven?
Behoeft men anders niet te doen,
Hebt gy geen estimes voor fatsoen?
Zal dan Rapaalje om 't schrift meer voordeel
Nu hebben, als een man van oordeel?
Van educatie?

KAREL.

Eduard,
Zie wat je zegt, gy loopt te hart.
Schoon ik niet steeds langs straat ga stryken,
'k Zal in fatsoen niet voor u wyken,
Schoon ik my zoo niet stel ten spot,
Als die Messieurtjes, die als zot
De gansche dag langs straat gaan zingen,
En als de nuchtren kalvren springen,
Dat 's geen bewys, dat wy daarom
Die exercitien niet konnen, kom,
Ik tart u uit in oefeningen,
Wy konnen 't ook, maar onze dingen

---

6 ZINNE; *zijn*. 20 STRIJKEN: *langzaam gaan*, *slenteren*. De beteekenis van *strijken* krimpt langzamerhand weer tot haar eersten omvang in: „met iets over eene vlakte heen halen"; die van *gaan* (snel en langzaam) wordt hoe langer hoe minder gevoeld, schoon ze in enkele uitdrukkingen voortleeft, b. v. „met iets gaan *strijken*", d. i. „met iets weggaan", „met iets er van door *gaan*"; „*neerstrijken*", d. i. „naar omlaag *gaan*", o. a, van vogels gezegd. Vroeger werd *striken* met de beteekenis van *gaan* dikwijls gebruikt, o. a.

Nutter eist (is het) dat vliet die naen (dwerg),
Dan hi te campe *strike* (ten strijde trekke)
Jegen enz.

MAERLANT'S „Van Jacob ende Martine" vs 272.

Geerne souden si den Grieken wiken
Ende uut haren lande *striken*.

Alexander VI, vs 250.

Die loopen daarom niet in 't wilt.
Ik heb myn tyd noit zo gespilt,
Des morgens, als gy ligt te ronken
Of uit slaapt dat g' hebt in gedronken,
Zit ik te schryven op 't kantoor.

EDUARD.

Mortbleu? wat komt my hier te voor?
Gy sul, wilt gy u Compareren
By my, waar zit dat, in uw kleeren?
In uw klein befje, of in uw hoed?
Jy lykt hem wel, myn lieve bloed!
't Postuur staat u na oeffeningen,
Allon Messieurs, die man kan springen.

KAREL.

Gy meent dat die 't alleenig weet,
Die op zyn Schytvalks gaat gekleed,
'k Ben niet gewent veel op te snoeven,
Maar om uw konsten te beproeven.
Wat oeffeningen dat jy kond
Kom voor den dag, ik zal terstond
U als een babok toe doen kyken,
De snoeshaanen zyn juist altyd niet dieze gelyken.

EDUARD.

Het is my niet de pyne waerd,
Dat ik u antwoord. Voila!

KAREL.

Gy zyt vervaart,

---

10 BEF; „deze bestond uit twee breede, op de borst neerhangende kanten, slippen, die met een smalle *falbala* (boordsel) van dezelfde stoffe, hoog om den hals tegen de wangen of de kin, van achteren aan den nek vastgemaakt werden door lange koordjes, aan welks einden twee of meer linnen garen kwastjes hingen, die men *akertjes* noemde. 't Is onbegrijpelijk hoeveel kunst er aan deze beffen besteed werd, zoo door het uitrevelen, uitsteken, omrollen en doorstikken, als door het inzetten dezer kanten. De burgers vergenoegden zich met platte beffen van fijn linnen, die echter ook langzamerhand bij meer deftigen in gebruik kwamen". (SCHOTEL.) 11 JY LYKT HEM WEL; *je lijkt net de rechte.* 16 OP ZYN SCHYTVALKS; *als een schijtvalk. Schijtvalk* is een scheldwoord voor een *pronker*, een *pochhans* een *kaksmaker*; van dezelfde kracht was *schijtbeen* en *schijtjager*. In BREDERO'S „*Spaansche Brabander*" bekent TRIJN JANS aan BLEEKE AN:

'k Wouw liever een *schijt-valck* dan een smeerich broeckjen sien.

21 BABOK; *domoor, stommerik.* BABOK werd ook wel gebruikt voor een *onvriendelijk, bokkig* mensch; ook komt het werkw. *babokken* of *babucken* voor met de beteekenis van *onvriendelijk behandelen, afsnauwen.*

Gy vreest 'er slechtjes af te komen.

NEELTJE.

Dat doet me goed, wie zou dat droomen?

JORIS.

De Jonker is in 't naauw, hy kan
Niet af, hy heeft de rechte man.

EDUARD.

Mejuffer, 'k zal niet eens tenteeren
Dit borstje te prostitueeren?
Gy ziet aan al de zwier, dat hy
De rechte man is, om met my
Van zulk een poinct, te disputeeren.

JOHANNA.

Myn heer, 't is altyd aan de kleeren
Juist niet te zien, waarom hem niet
Beschaamt gemaakt, dat Oom het ziet?
Die meent dat het waar is.

EDUARD.

'k Zou u blaffen
En inportuniteit zo straffen,
Assurement, dat gy niet licht
Weêr komen zoud voor myn gezigt,
Zo ik hier had een paar floretten.

KAREL.

Dat dreigen zal my niet verzetten,

9 PROSTITUEEREN; *te schande maken, belachelijk maken.* 25 VERZETTEN; *Verlegen maken, doen ontstellen.* VERZETTEN is eigenlijk „(iets) eene plaats geven" (dus: van zich zetten"), ook „eene *andere* plaats geven": in ruimeren zin: „in een anderen toestand brengen, uit den *gewonen* (ook *kalmen*) toestand in een *ongewonen* (ook *niet kalmen*) toestand verplaatsen, „van gevoelen of van meening doen veranderen": *buigen, verzachten, vermurwen, verbeteren;* en ook *verontrusten.*

Zoo vinden we bij VONDEL:

De boosheid hecht te vast,
Die in gebeente en merg, van jongs af, groeit en wast.
Die haer *verzetten* wil, zal tijd en arbeid spillen.

Zij hadden alle te gelijk zijn hart *verzet.*

en bij Hooft: „Dwang heeft niet aan 't gemoedt. Des werden die maghtighe Koningen gewaar, dien 't, hoe sy 't pynden, miste, de styfzinnigheit der Jooden, te *verzetten*". Ook kreeg *verzetten* de beteekenis van *afweeren*: „eenen steek verzetten" en „zich tegen iets gaan plaatsen" heet *zich verzetten tegen.*

Geheel buiten gebruik geraakt is *verzetten* met de beteekenis van *vergoeden* (hgd *ersetzen*), dat o. a. gevonden wordt in Lancelot:

Ic weet wel, dat dit verlies here
Ne wert *verset* nimmermere.

Katryn kan ons wel met der haast
Floretten haalen, van hier naast.
Katryn, loop alje best eens heenen.
Bid buurman, dat hy ons twee floretten wil leenen.
KATRYN.
Ik ga ze haalen.

VYFTIENDE TOONEEL.

NEELTJE, JORIS, JOHANNA,
EDUARD, KAREL.

NEELTJE.
Ik versta
Geen vechten in myn voorhuis, ga
Op straat, indien dat jy wilt vechten,
Zie Karel, je hoeft geen bloedbad in myn huis aen te komen rechten,
Ik dacht, datje van zingen, danssen, en speelen te zaamen spraak.
KAREL.
Weest niet bekommert Juffrouw, daar zal niemand werden (geraakt,
De degens zyn stomp.
JORIS.
Ei wilze niet stooren.

ZESTIENDE TOONEEL.

NEELTJE, JORIS, JOHANNA, EDUARD,
KAREL, KATRYN, *met twe Floretten.*

EDUARD.
Geef hier Katryn, verkies, of hebje nu de moet verlooren?
Pousseer zo veele je kond, ik zal
Niet doen, maar stellen my hier pal.
Ik zal uw steeken maar pareeren,
Ik zou my zelven affronteren,
Zo 'k met u schermde...

3 POUSSEEREN; *stooten, uitvallen.*

KAREL.
't Is heel goed,
Pareer dan.
EDUARD.
'k Retireer geen voet.
JORIS.
Weg Nicht dat jy niet van ter zyden
Wat krygt, men zou 't niet konnen myden?
KAREL *steekt.*
Myn Heer, dat 's kwalyk gepareert.
EDUARD.
Ik had zo juist myn oog gekeert
Na Madmoiselle.
JOHANNA.
'k Zal wel wyken
Myn Heer, je mogtje weêr verkijken.
KAREL.
Pas wel op u parade.
KATRYN.
Had
Dat scherp geweest, het was een gat
Dat door, en door ging, elleweeken,
Wel Jonker, laatje jou zo steeken.
EDUARD.
'k Zie Karel abuteert geheel
Myn goedheid. Doe nu vry zo veel
Gy ommers kont, ik zal u leeren:
Pren garde, wild u defenderen,

---

22 ELLEWEEKEN; basterdvloek, volledige: GANS ELLEWEEKEN voor GODS EELE WEKE(N), d. i. *Gods heilige week*, de week der Passie. Het is bekend, dat de naam God dikwijls aan Jezus werd gegeven.

Dergelijke bekrachtigingen onder aanroeping van heilige zaken, waarin dan de namen met opzet werden gewijzigd, komen in de blijspelen der 17de eeuw in grooten getale voor; die wijziging ontnam aan de verzekeringen een groot deel van haren ernst en maakte ze dus meer geschikt voor het dagelijksch gebruik. Ook thans nog gaan *zij* op dezelfde wijze te werk, die de basterdvloeken *jandome* en *potverblomme* bezigen, en ook PIETER STASTOK Jr deed *waaratje* niet anders. Dat ook de zin voor het komische zich daarbij niet verloochende, kan uit enkele der volgende blijken: „Gans bloed", „Gans duysent duyckers" (*duizend duivels*), „Gans elemalementen" (*elementen*), „Gans elewillighe", ook „Gans sackerwilligen" (*heilige wil*), „Gans hongden" (*hongden* voor *wonden*), „Gans lichters" (*luchters* of *kandelaren*) „Gans sackerlijsjens" (*sacre calice* d. i. *heilige kelk*) enz. Hoe ledig van zin dergelijke uitdrukkingen werden, kan „Gans sacker koek en vijgen" getuigen. 25 ABUTEERT; *afwijzen.*

Dit is recht schermen, paf, hou daar.

JORIS.

Dat is gemist.

KAREL.

Kom, steekt gy maar,
Ik zal nu niets doen als pareeren.

KATRYN.

Die kans is omgekeert.

NEELTJE.

'k Wil zweeren
Dat hy van angst... zie eens, hoe rood
Word hy?

KAREL *ontneemt hem zyn Degen.*

Myn Heer, gy waard nu dood.

KATRYN.

Ben jy je degen kwyt, ô Jonker?

JORIS.

Daar staat hy nu en kykt, die pronker!

KAREL.

Leer op een ander tyd met meerder omzicht spreeken.

EDUARD.

Myn hand manqueert, z' is noit gebleeven in gebreeken
't Is of 'k betovert ben! maar of gy schoon al vecht
Cest rien: dat leerd somtyds noch wel een Heere knecht
Om zyn lyf te defenderen, maar ik zou merveilles konnen toonen in het speelen,
En danssen, zo het de compangie niet zal verveelen.

KAREL.

Om nu gelyk op ééne tyd
Te toonen, wat een gek gy zyt,
'k Beroep u tot een dans.

EDUARD.

Dat is myn hart, en leeven,
Ik heb 't gedirigeert dat dit tot op het laatste moment is gebleeven.

JOHANNA.

Daar werd geklopt.

KATRYN.

Wie mag daar zyn?

JORIS.

't Zal ligt de kruyjer zyn met myn
Twe Zwarten, en myn goed.

NEELTJE.

Wel heede?
Wel Broêr, breng jy twe Zwarten meede?

JORIS.

Ja, 't is om aan een magtig Heer
Te geeven, zy verstaan 't geweer,
Zy konnen danssen.

EDUARD.

Wie de Zwarten?

JORIS.

Ja, en ik durf jou, al ben je wit, daar wel meê tarten.
Zij hebben 't langen tyd geleerd,
En daarom werden zy vereerd.

KATRYN.

Daar zyn twee duyvelen met veeren,
Ik ken ze uit het huys niet keeren.

JORIS.

Ei Karel speel eens, daar hangt een Viool, in 't Maleys
Zal ik haar zeggen, dat s' een reys
Op danssen, kun jy 't dan beter, zo laat het zien.

ZEVENTIENDE TOONEEL.

NEELTJE, JORIS, JOHANNA, KAREL, EDUARD, KATRYN, KRUYJER, *twee Mooren.*

JORIS.

A la bon voletto,
Jadini, nasty, bragodetto.
Als jy maar wilt, zy zyn al klaar.
Hy speelt, en zy danssen.

KAREL.

't Is treffelyk gedanst, niet waar?

JORIS.

Wel wat dunkt jou?

JOHANNA.

Wat moogt gy vraagen,
Zou hem een Mooren dans behaagen?

JORIS.

Dat heb je wel, wat dunkje van onze Nicht?

6 GEWEER; *verstaan zich op de wapenen*, of *op den degen*. GEWEER was de naam van *wapen* in 't algemeen, van elk werktuig, waarmee men zich *verweerde*. Men vergelijke: *zijdgeweer* en *schietgeweer*.

Ik geloof, dat wy ze nu heel licht
Tot Karel zullen beweegen.

JOHANNA.

Oom ik, heb voorgenomen,
Uw raad in alles na te komen.
Vind gy 't zo goed?

EDUARD.

Ma belle!

JORIS.

Ja.
Geef hem je hand, waar wacht je na.

KAREL.

Mejuffrouw, zult gy my vergonnen...

EDUARD.

Madame zoud gy my dan konnen...

JOHANNA.

Ja Eduard, ik zie nu klaar,
Dat gy al langer als een jaar
Door uwe opsnyjery myn oogen
Begochelt hebt, 'k zie hoe dat ik ben bedroogen.
Ook voegt het al zo wel, dat ik
Na Oom, en Mamatjes raad my schik,
'k Zie Karel kan ook oeffeningen,
En past noch echter op zyne dingen.

JORIS.

Dat 's recht zo moet het hen allen gaan,
Die op geen zaaken zich verstaan,
Als alleen op danssen, zingen, speelen, schermen,
Zo slecht noch, dat men zich der over moet erbermen,
'k Veracht de oeffeningen niet, die hier zo daadlyk zyn geschied? (wel te leeren,
't Is pryselyk, dat de jonge Heeren, hun vlyt doen om die
Maar daar werd ook vereischt een styl.
't Huishouden kan...

EDUARD.

Ik bid dewyl...

NEELTJE.

Hoor al jou bidden is verlooren,
Zy heeft hem tot Bruidegom verkooren.

---

30 Zo DAADLIJK; *zooeven*, 33 STYL; *beroep*.

JORIS.

Leer noch wat schermen als een man,
Voor al een styl, en alze dan (den
Eens Weeuw word, en jou zinnen haar dan noch bemin-
Zo moogje verzekert zyn, dat je een voorspraak aan my zult vinden.

EDUARD.

Die zich met canaalje engageert
Werd zekerlyk geafronteert. *binnen.*

JORIS.

Weg gaat hy.

KATRYN.

Is het nu geklonken?
Geluk.

JORIS.

Geluk nou Thé gedronken.

NEELTJE.

Kom tavond met jou vrinden hier,
Op dat men 't huw'lyks sluiten vier.

EINDE.

HET

STUDENTE-LEVEN,

KLUCHTSPEL.

(NIET ZONDER VLEKKEN.)

T' AMSTERDAM,
By ALBERT MAGNUS, op den Nieuwendyk,
in den Atlas, by den Dam. 1684.
Met Privilegie.

VERTOONERS.

ERNST, Vader } van Karel.
ANNA, Moeder }

KAREL, een Student, Zoon van Ernst, en Anna.

HEINTJE, „ Knecht van Ernst.

GRIET, „ Meid van Ernst.

JOOST, „ Knecht van een Neef van Karel.

BOUWE, „ Hospes van Karel.

HET STUDENTE-LEVEN.

KLUCHTSPEL.

EERSTE TOONEEL.

ANNA, GRIET.

ANNA.

Griet, zal het lukken? zulje gaan, of zulje blyven?
Wel 't is bedroeft, dat men eeuwig met de Meiden moet kyven!

GRIET. *Van binnen.*

Juffrouw ik kom.

ANNA.

Juffrouw ik kom! Dat het nou al een kwartier uurs, ja langer noch geduurt.
Een mensch schrikt, dat menze eens om een boodschap stuurt
Zulk een gestel hebbenze. Komje noch niet, zo Zal ikje straks haalen!

GRIET. *Van binnen.*

Juffrouw ik kom.

ANNA.

Daar speeld de droes mé. Dat is nou meer als vyftig maalen.

---

1 LUKKEN (zal het); *doe je het eindelijk.* Het werkw. *lukken* wordt in de blijspelen der 17de veel gebruikt: zoo o. a. in het begin van „*Jan Klaasz of Gewaande dienstmaagd* door TH ASSCHIJN:

Dierwertje. Hoe is 't, Lyntje? *zelt ereis lukken?* voort de kleeren in de kas.

10 GESTEL; *drukte.* 10 STRAKS; *dadelijk, oogenblikkelijk.* 15 DROES; *duivel;* zoo ook in ALEWIJN'S „*Beslikte Swaantje*", bldz. 20.

Neeltje.

Je zult. Hoe *droes* is 't hier?
Meen jy te loopen aan de zwier
Jou Voddemoer.

Wilje niet gaan, zo zegt het? Hoe hebje 't in 't zin?

GRIET. *Van binnen.*

Juffrouw ik kom. Juffrouw ik kom. Juffrouw ik kom.

ANNA.

Daar vaart de pokken in.

Ik zie, jy wilt by my niet komen, ik kom strak by you. (*Griet komt op het tooneel*) Schaamje jou niet, dat jy me zo lang laat wachten?

Wat hebje daarmé voor? kleuter! wat zyn jou gedachten?

GRIET.

Ik roep ommers Juffrouw ik kom. Heb jy dat niet gehoord?

ANNA.

Ja Aschgat, ik heb 't gehoord. Maar wat baat dat roepen? jy gaat ondertusschen niet voort.

GRIET.

Ik doe maar een schoone Boezelaar aan, en wou myn Kap wat verzetten.

ANNA.

Zo zyn de Meiden alsmen'er om een boodschap zal stuuren, moetenze'er eerst een half uur paleeren, al zoudenzer de

---

5 POKKEN; naam voor *duivel*: zoo ook in BREDERO's *Lucelle*:

Dat jou de *pocken* haal met jou liegen.

De Engelschen hebben *puck* en de Denen *pokker*. 6 STRAK; 't zelfde woord als bldz. 45. reg. 10 doch zonder de adverbiale *s*. 13 ASCHGAT; *scheldnaam* voor een *vuile vrouw* of *meisje*, welke in de blijspelen der 17de eeuw herhaaldelijk wordt aangetroffen. Het woord komt meestal in den vorm *ascat*, *askat* voor en beteekent iemand, die steeds bij den haard in 't vuur of in de asch zit te wroeten: men denke aan *asschepoester (poesten* = blazen), en vergelijke de volgende verzen uit *„Beslikte Swaantje of Drooge Fobert"* door A. ALEWIJN, bldz. 37:

Dewijl zyn vaertj', al overlang,
Hem (FOBERT) menigmaalen had bekeeven,
Dat hy altoos was t'huis gebleeven,
Wanneer het elders jongspel was,
En hy te *vroeten zat in d'as*,
Of, aan de *warme haard* te *muffen*,
Te *druilen*, *stinken* en *versuffen*.

16 KAP; *vrouwenmuts*. 20 PALEEREN (ZICH); *zich opschikken, toilet maken*: zoo ook in ASSELIJN's *„Echtscheiding van Jan Klaasz en Saartje Jans"*.

Disvertje. Je hebt gelijk, Vaar; maar 't gaat met de Dienstmeisjes noch al erger en vry bet.

's Is schande zo als er hedendaags op pronken, *palleeren* en kleeden.

en ook in 't Middelnederlandsch was het in gebruik, b. v. in *„van Vrouwen ende van Minne"*, VIII, 106:

bootschap mé verletten.
Jy Kap zetten! Kladdeuni! zoumen niet meenen, dat jy de zindelykste Meid waard, van de heele stad?
Ondertusschen ben jy, gelyk al die pronkepinkjes, een Morskefoe inje hart, en hebt nau een heele tad aanje gat.
Alsmenze by de straat ziet gaan, zou de waereld wel meenen,
Dat 'et Puikjes waaren, ondertusschen zynze van ondren beklontert, en de slenters hangen by de beenen.
Jy lui geeft je geld aan Kantjes. Strikken, en zulke voddery,
En je hebt nau een Hemd aan 't lyf. Maar ik zou lang praaten, eer ik dat verandert kreeg. Ga na 't Pakhuis, zegt myn Man, dat ik gereed ben, en zegt'er by,

---

Si ginc *haer palleren* bet
Ende in eenen spieghel sien.

Misschien 't Fransche *parer* „met de gewone wisseling van *r* en *l*"; men vergelijke: matroos en *matelot*, matras en *matelas*.

1 VERLETTEN; *vertragen*: versterking van LETTEN: overgankelijk, *ophouden, tegenhouden, verhinderen*; *kwaad doen, schade doen*; *leed doen, deren, kwetsen*; onoverg. *zich ophouden, toeven, talmen, dralen*. De beteekenis van dit woord is erg ingekrompen en het gebruik er van sterk verminderd. We geven hier een paar voorbeelden van thans afgelegde beteekenissen:

Wacht u, uw faem, met schande, te besmetten.
Ontstight geen mensch met werreck oft met woordt.
'T is niet genoegh aen goed nocht bloedt te *letten* (schaden):
En datmen elck geeft dat hem toebehoort.
Gedichten van HOOFT.

Vaeck een vervlogen punt (pijl) kan d'allervroomste oock *letten* (treffen).
VONDEL.

Doe ne *lette* (draalde) niet
Die knecht, maer haestelike hi sciet (scheidde)
Van den abt.
Leven van St. AMAND.

2 KLADDEUNI; evenals MORSKEFOE een scheldwoord met de beteekenis van *vuilik, smeerpoes*: men vergelijke *kladdepels*. De blijspelen der 17de eeuw wemelen van scheldwoorden, die den meiden naar de ooren worden geworpen, als: *voddemoer, knikkerbil, liggjes op, stukkevleis, schotbeest, bottenbeest, sluykhoer, sletvink, slonsmoer, leelijke fatsoen, fatsoentje, jotoos, olyk kladdegatje* enz., enz., enz. 4 PRONKE PINKJE; *pronkster*, ook PRONC-PINT. 5 TAD; *lap, tod*. 9 SLENTER; *lap*: zoo ook in ASSELIJNS „*Stiefmoer*", bldz. 14:

Aaltje.
Jon dronke swijnaris, had ik je veur de deur, ik zou ze (de kleeren n.l.) aaa *slenters* van je gat scheuren.

En SARA BURGERHART moet zich met „een *slenter* koud vleesch" generen, terwijl tante HOFLAND en broeder BENJAMIN „ondertusschen eens nemen."

Dat onze Student van Franiker t'huis is gekomen.
Maar flatter onderwegen niet, komt ras wêer, of jy moogt schroomen.

GRIET.

Juffrouw, ik zal vliegen, en ben zo dadelyk wêer hier.

TWEDE TOONEEL.

ANNA, KAREL, HEINTJE.

KAREL.

Bloed Heintje, wij leeven als kleine Koningjes, wij denken om geen studeeren, maar maaken alle dagen goede sier.
Holla! ik zie Mama, ik moet van toon veranderen.
Die studie.....

ANNA.

Zoon, en Hendrik, hoe hebje 't zo drok met malkandren?

KAREL.

Mama, ik verhaal Heintje, hoe pleizierig dat de studie is, hoe ik mijn uuren verdeel.
Hy beklaagt hem, dat hy maar een knecht is. Want die studie is zoo êel.

---

2 FLATTEREN; *drentelen*. eigenlijk FLADDEREN met de bekende verscherping der tusschenletters vóór vloeiende letters: ook vindt men einTelijk, daTelijk, tyTElijk, ginTer. Men vergelijke: lieFelijk, oorspronKelijk, vreeselijk enz. Dat de meid de beteekenis van *flatteren* goed vat, blijkt uit haar antwoord, dat ze zal *vliegen*.

3 SIER (GOEDE) MAKEN; een vertaling van het Fransche *faire bonne chère*. Reeds in het Middelnederlandsch komt SIER voor, maar met de beteekenis, welke het woord toen in het Fransch had, n.l. *gelaat*: „eene *doode siere* hebben" is „een *droef gelaat* hebben of zetten"; „enen de *blide sier* maken" was daarentegen: „iemand een *vroolijk gelaat* toonen", iemand welwillend ontvangen." Hij, die in overvloed en onbezorgd leeft, heeft vooral reden *bonne chère* of *goede sier* te maken. 7 MALKANDEREN; in 't Middelnederlandsch *manlic-anderen*. *Man-lic*, ook *manne-like* is *ieder man* of liever: *der mannen ieder*, en *manlic-anderen* beteekent *ieder* (*der mannen*) *den anderen*: zoo komt *manlic* met de beteekenis van *ieder* in den volgenden zin uit NYHOF'S „Gedenkwaardigheden" voor: „Te lonen *manlic* na sinen weerde, na dien dat hij ons langer of corter ghedient heeft, ende na dien dat sijn arbeyt groet of cleyne geweesen heeft", en in den „*Walewein*" vinden we:

Ic segghe ju (u) . . . . . ,
Dat siere *manlijc andren* binnen
Bi den rade van der minne
Custen ende helseden hondert waerf.

Ha! die studie!

Zoo dikmaal als Karel van de studie spreekt, wyst Heintje, de hand aan de mond brengende, hoe men drinkt.

HEINTJE.

Juffrouw ik luister met verwondering, na 't geen ik vanje Zoon de Student, zoo geleerdelijk hoor zeggen.
't Is niet te begrypen, zo als hy de edele studie weet uit te leggen.
Ik heb'er zulken lust toë, ik bender als op verzot.
Ik beklaag my met reden, van het onrechtvaardig lot,
Dat mijn ouders mij ontróofde, toen ik in 't vijfde School was, om dat ik toen niet mê voort kon studeeren;
Ik zou met vreugde my in de studie, daar jou Zoon van gesproken heeft, laaten promoveeren.
ô! 't Is zo vermaakelijk, zo aangenaam, zo schoon ....

ANNA.

Je spreekter zo smaaklijk van, en hebt'et nooit bezocht.

HEINTJE.

Wat smaak moet dan jou Zoon
Daar wel ingehad hebben, heb ik'er zulken lust toe, door het hooren verhaalen?

KAREL.

Ja Heintje, 't is ongemeen. Het vermaak van de studie is niet af te maalen.

ANNA.

Ik verheug mij, dat ikje zo genegen tot de studie vind.
Jou Papa zal het gaerne hooren, maar weest voorzigtig mijn kind,
Studeer ook niet al te veel, daar zijn'er mal geworden, datze der herssentjes te veel werk hebben gegeven.
Neem het niet te hart op myn Zoon.

KAREL.

Ha! de edele studie is mijn leven.

ANNA.

Met maaten, met maaten.

---

9 BENDER; voor *ben er*: de uitspraak dier twee vloeiende letters N en R, alleen door een toonlooze E gescheiden, viel te moeielijk; zoo zeggen wij nog dienDer of dienAAr. 17 BESOCHT; verl deelw. van *bezoeken* in de beteekenis van *onderzoeken*, *beproeven*; vandaar „*onbezocht* maakt onbedocht" gelijkstaande met ons „*onbekend* maakt onbemind."

HEINTJE. *Tegen Karel.*
Een pints roemer is een goede maat.
ANNA.
Zeker ik bender in begaan.
Hendrik, je moet hem dat al te veel studeeren, af zien te raân.
HEINTJE.
Juffrouw daar heb je gelyk in, dat is nodig; want gaat hy voort met zo sterk te studeeren,
Het zou hem op konnen breeken.
ANNA.
Je mostje tusschenbeide wat diverteeren.
Alsje iet hebben wilt, en Papa het niet toe begeerd te staan,
Schryf het Mama dan maar, ik zal 't je bezorgen, gelijk ik tot noch toe heb gedaan.
KAREL.
Ik bedank Mama.
ANNA.
Heb jy al ontbeeten?
KAREL.
Neen Mama, ik ben noch nuchteren.
HEINTJE. *Tegen Karel.*
Dan rekenje dat mutsje Brandewijn niet?
ANNA.
Armen bloed! heb jy noch (niet) gegeeten?
Onze Tafel is al opgenomen, achter staat een gebraade Hoen,
't Is te middag warm geweest, daar kun jy jou maaltijd mé doen.
Ik zal 't de Keukenmeid belasten. 'k Moet met Papa om een boodschap gaan
KAREL.
Ik bedank Mama.

DERDE TOONEEL.

HEINTJE, KAREL.

HEINTJE.
Jou Mama is bekommert voor te veel studeeren.

---

2 PINT; vochtmaat, het vierde deel van een stoop. 23 MUTSJE; vochtmaat gelijk aan het achtste deel van een mengel.

KAREL.

Die zorg is onnut, Heintje, want gelyk ik je gezegt heb, ik kan wel zweeren,
Dat ik, in 't gantsche jaar, dat ik te Franiker geweest heb, naauwlyks in een boek heb gezien.
In het eerst, mag ik zo een reis acht, of tien in het Collegie zyn geweest.

HEINTJE.

Wat doeje den heelen dag?

KAREL.

Banketeeren,
Eeten, Drinken, Fatoetiën, Piketten, Tiktakken, Verkeeren;
En alzulke exercitiën, die de Studenten gewoon zyn te doen.

HEINTJE.

Maar, dat doeje niet altyd? immers, dat kan ik niet vermoên.

KAREL.

Neen toch niet.

HEINTJE.

Wat doeje' dan meer?

KAREL.

Vechten, kratsen, of slaapen.
Daar hebje de heele studie.

HEINTJE.

Je bent fijne knaapen.
Maar vreesje niet voor Papa?

KAREL.

Vreesde ik daar niet voor, ik zou noch schoonder deunen zingen, en andere gangetjes gaan.
Ik kom nu hier om bij jou te onderstaan.....) *scheld.*
Maar de droes, daar is hij

---

12 FATOETIËN; zeker kaartspel, waarbij de speler al het geld, dat hij vóór zich had liggen, inzette: in dit geval heette de *inzet* in het Fransch *va-tout*, van welk woord *fatoetiën* werd gevormd: „jouer son *va-tout*" is „alles op het spel zetten". Het gebruik van Fransche termen bij kaart- en dobbelspel was zeer gewoon, b. v. *passediezen* van *passe-dix*; *siessinken* van *six-cinq*; *kwatertrooi* van *quatre-trois*; *quitte ou double*. 22 KRATSEN; met een puntig werktuig *krabben* of *kerven*: „vechten met mes of degen". Door assimilatie ontstonden *kratten* en *krassen*. 25 FIJNE KNAPEN; ironisch, zooals wij zouden zeggen: „jullie bent *mooie jongens*." 29 DEUN; *gezang, lied.* 30 ONDERSTAAN; *onderzoeken, informeeren, beproeven;* door de komst van papa wordt KAREL verhinderd zijn verzoek uit te spreken: ook *ondergaan* kan in deze beteekenis worden gebe-

VIERDE TOONEEL.

ERNST, KAREL, *Griet gaat voor binnen.*

KAREL.

Papa ik.....

ERNST.

Al weer t'huis? wat is dat nou te zeggen?
't Heeft de naam, datmen te Franiker om te studeeren zal leggen,
En men is altyd t'Amsterdam.

KAREL.

Papa het is Vacantie.

ERNST.

My dunkt jou lui Vacantie duurt maar
Van den eersten January, tot den laatsten December, dat is het heele jaar.
De Ouders moeten Kamers, en alles voor het heele jaar ginter betaalen,
En de Jonkers zijn alle blaauw maandagen t'huis, en beelden'er wel in, datmenze lustig behoorde te onthaalen;

---

zigd, blijkens de volgende verzen uit ASSELIJN's *„Jan Klaasz of Gewaande Dienstmaagd"*, 1e Bedrijf, 7de tooneel.

Jan Jaspersz. Jawel, moêr, 't is nouw tyd om de zaak van Jan Klaassen eens te deegen te *onderstaan*.
En ook om onze Saartje op 't allerscherpste met dreigementen te *ondergaan*,
Offer noch iets mogt schuilen.

Men vergelijke nog de volgende woorden uit HOOFT's *„Historiën"*: „Don Louis deed er meer niet toe, dan dat hij *onderstond*, oft d' oproerigen met woorden te stillen waaren."

Het woord *onderstaan* met deze beteekenis is niet meer in gebruik, evenmin als met die van *steunen*, *helpen*, waaraan *onderstand* herinnert; wij kennen *onderstaan* of *zich onderstaan* alleen nog in de beteekenis van „op zich nemen": *aandurven*, *zich vermeten*. De eigenlijke beteekenis van *onderstaan* kan zijn: „onder iets gaan staan"; de bedoeling, waarmee dit geschiedde (om te *steunen* of om te *onderzoeken* b. v.) gaf aan het woord den gewijzigden zin. *Staan* met de beteekenis van *gaan staan* (*inchoatieve* beteekenis) is in samenstellingen niet vreemd: zoo in 't Middelnederlandsch:

Al mach men sterven *eenwarf* ONTSTAAN,
Altoes en mach mens niet ONTGAAN,

en in DE BRUNE's *„wetsteen"*: „zoo doende kon het hem niet *ontstaan* de ringleider te wezen."

7 LEGGEN; wij zeggen nog: „op studie liggen". 14 Ginter; voor GINDER, zie bldz. 48 reg. 2.

De heelen dagh loopenze by de straat, met de degen op het gat:
Die luyje bengels zyn noch groots inder Wapen, en byna te hovaardig, dat
Ze een boodschap voor de Ouders doen, of een brief zouden Copiëren;
't Is strak; ik ben nou een Student, 't zou schande zyn. Ben jy lui Studenten, zo moetje studeeren.
Ik zou het niet langer zo verstaan.
't Is pas acht weeken geleden, dat jyder na toe bent gegaan,
En al weer t'huis? Ik meende, dat de Vacantie eerst tegens de Hondsdagen zou beginnen,
Hebje me zo niet gezeid? wanneer zalmen zo doende tot zyn promotie raaken, om zyn onderhoud te winnen?

KAREL.

't Is een extraordinare Vacantie.

ERNST.

Ordinaar, of extraordinaar, jy lui vordert ondertusschen niet.
Ik zeg nog eens, dat my al dat gevacantie verdriet.
't Gaat niet aan, beter gezeid als gezweegen.
Waar komt deze Vacantie van daan?

KAREL.

De Professor heeft een zwaare overval gekregen.

ERNST.

Waar is jou Neef, jou Contubernaal.

KAREL.

Die is mé gekomen.

ERNST.

't Is wel, ga maar heen.
Flus zal ik jou nader spreeken.

VIJFDE TOONEEL.

ERNST, ANNA.

ERNST.

Mama willenwe gaan?

ANNA.

Ik ben te vrêen.

---

23 ZWARE OVERVAL; wij zeggen nog: „een *zware* ziekte". 25 CONTUBERNAAL; die met een ander samenwoont.

Als 't je belieft Papa, maar wilje jou Zoon eerst niet eens spreeken?

ERNST.

Ik heb hem gesprooken, en met eenen lustig doorgestreeken
Die Bengel is altijd hier.

ANNA.

Ja wel Hartje, ik weet niet watje bedrijft?
Je doet zonden, datje zo een schiklyk Jongman bekyft.
Hij studeert eer te veel, als te weinig, Hendrik zouje kunnen zeggen,
Hoe vol dat zyn harssens van de studie leggen;
Ik weet niet hoe hy het al kan verdraagen in zyn hoofd,
Hy is zo naerstig, en zo verstandig, dat ik het myn dagen niet had gelooft;
Als hy hem maar niet mal studeert, ik bender al heel in verlegen,
Daar zynder genoeg, die 'er een krankzinnigheid van hebben gekreegen.
Die studie leit my zo zwaar op 't hart.

ERNST.

Myn lieve Mama, weest daar niet eens bekommert voor, het studeeren gaat by de Studenten hedendaags zo niet aan,
Datmen daarvoor hoeft te vreezen. Maar 't is hoog tyd ze zullen wachten, laat ons gaan.
Hendrik? sluit de deur.

---

4 DOORSTRIJKEN; *geducht onder handen nemen, ongemakkelijk de waarheid zeggen, bestraffen. Strijken* kan de beteekenis van *vleien* hebben, men vergelijke *pluimstrijken*: maar ook die van *mishandelen, slaan*, blijkens de volgende voorbeelden uit de *„Puiterveensche Helleveeg"* door ALEWIJN, waar we op bldz. 41 vinden:

Dat snood geboeft
Is lui en traag van aard, men moet haar zomtyds *stryken*
Met rotting oly.

en aldaar op bldz. 226:

Kom, lustig roer jou gat, of 'k zal je 't ribstuk *stryken*.

8 SCHIKLIJK; *ordelijk*: *braaf, oppassend. Schikken* beteekent eigenlijk „maken dat iets geschiedt of is", en verder: *bewerken, vorm geven, voegen, ordenen*. In de beteekenis van „een richting aan iets geven": *zenden* is het woord thans bij ons niet meer in gebruik; bij de Hoogduitschers wel (*schicken*).

16 VERLEGEN IN; *bekommerd over*: twee regels later zegt ANNA geheel 't zelfde, n.l. „die studie leit mij zoo zwaar op 't hart".

21 BEKOMMERT VOOR; zie VERLEGEN IN, reg. 16. 22 GAAT AAN; *de studiën nemen zoo'n vaart niet.*

ZESDE TOONEEL.

HENDRIK, KAREL.

KAREL.

Zynze weg?

HENDRIK.

Ja, maar je moogt vreezen,
Zoje Papa het ontdekt. Bloed! hoe heeft hij jou de Grammatica geleezen;

KAREL.

Heintje, ik bender zo bang veur, dat ik van angst nau weet wat ik doe.
Ik vrees, dat Papa van alles onderrecht is.

HENDRIK.

Maar hoe?
Op wat wyz'? van wie?

KAREL.

Ik zaltje zeggen.
De Hospes, daar Neef Lichthart, ik, en meer andere Studenten t'huis leggen,
Is op ons gebeeten, wy hebben hem bedrogen, uitgestreeken, en misleid.
Al myn vrees is, dat die ons een lelyke trek bereid.
Hy was van huis, men zocht het voor ons te verbergen, maar vergeefs. Zo ras wy dit hadden vernomen,
Besloten wy op 't spoedigste over te komen.
'k Geloof dat hy in deze stad is, 'k zal 't aanstonds hooren van Lichtharts knecht, die ik ieder oogenblik verwacht.
Hy isser na gaan verneemen, op een plaats daar de Franikers logeeren.

---

5 BLOED! voor GANS BLOED! zie bldz. 38 reg. 22. 5 DE GRAMMATICA LEZEN; *de les lezen*. 17 T'HUIS; in Zeeland heet *kostganger* nog *thuuslegger*. 18 UITSTRIJKEN; *afzetten, bedriegen, misleiden, foppen*: men vergelijke *Asselijn's „Jan Klaasz"*, bl. 36.

En dat Jonkertje, — — — — — — —
Deed immers anders ook niet dan dat hy elk ien *uytstrykt*, of soekt 'et zyn ouders te *ontfutzelen* of te *ontdragen*.

En aldaar bldz. 22:

En zulke zynder wel meer, die kennese maar yemant deur bedrog *uytstrijken* om 'er staat te vermeeren,
Of het dan met de Conscientie, of tegen de Conscientie is, daar stappen sy over heen.

HEINTJE.

Jy hebt het al heel ver gebragt,
Datje byje Mama zo wel staat.

KAREL.

Dat moet ik jou dank weeten,
Hein ik zal 't je zo beloonen.

HEINTJE.

Dat werd gemeenlyk als de dienst gedaan is vergeeten.

KAREL.

Ik zweer dat ik het je vergelden zal.

HEINTJE.

Maar hoe kwam je aan 't geld, daarje dat altemaal van hebt konnen doen?
Ik weet wel dat je Mamâ je veel toesteekt, maar dat kan daar niet aan helpen, op wat fatsoen
Krygje't?

KAREL.

Ik zaltje vertellen.
We koopen somtyds, twintig, dertig, ja veertig gulden aan Boeken, die we op de reekening laaten stellen;
Die boeken verkoopen we voort weer bij een andere Boekverkoper Contant, voor wat minder.
Al myn goed, de Gordynen van myn Bed, zelf al myn Dekens, op één na zyn verkocht.

HEINTJE.

Hoe hebje dan deeze koude winter deur gebrogt?

KAREL.

Heel wel. Als ik koud wierd, kreeg ik een pakket met rekeningen voor den dag, die ik schuldig ben, aan de Waerden, Kaatsbaan-, Pok-meesters, Pasteibakkers, Wynkopers, enz., ik leize op myn Bed, die maakte me zo bang, dat ik aanstonds begon te zweeten;
Ja tienmaal meer, of ik een halve schelling Driakel had gegeeten,
Spyt Apteekers zweet drankjes.

---

5 DAT; in plaats van *daarvoor* 10 VERGELDEN: *betalen*. 15 FATSOEN; *wijze, manier*: het Fransche *façon*. 30 POKMEESTERS; de „meesters" (chirurgijns), die er hun werk van maakten de zoo gevreesde ziekte, onder den naam van „Spaansche pokken" of „de Fransche ziekte" bekend, te genezen. 33 DRIAKEL: eigenlijk *Theriacum Andromachi*, een zweetmiddel, waarvan men desbelust het recept nog vinden kan in de *„Pharmacopoea Universalis"* van 't jaar 1846.

HENDRIK.

Maar zou het niet veel beter zyn, datje naerstig studeerde, om totje promotie te geraaken?

KAREL.

Wel neen.
Als ik nu al Dokter was, wat zou't dan wezen? van de twintig is'er nau één,
Die in praktyk raakt. En stel, ik raaker al in; dan most ik alle dagen aan myn ooren,
Het krochen, en steenen van de Besjes, en van de Zieken hooren.
Ik hou meer van vreugden, als verdriet.
Kermen, en klaagen te hooren gelykt my niet.
Daar heb ik geen lust toe. Ik wil veel liever een Roemer ouwe Rinse Wyn, als stinkende pis bekyken,
En onder de neus hebben. Zo dat het Doktooren my niet zou gelyken.

HENDRIK.

Word Advokaat.

KAREL.

Daar ben ik te Conscientieus toe; veele van dat volk winnen de kost, met valscheid, en bedrog.
Zynder niet, die pro, en Contra adviseeren? ik zou ze je noch wel konnen noemen. Maar waarom zou ik toch studeeren?
Myn Vader heeft meer geld, als ik me leeven kan verteeren.
Hy is oud, ja al te oud. Want ik reken, dat hy al in het myne zit. Ik ben een eenig zoontje.

HEINTJE.

't Is wel inpertinent, dat hy noch niet sterft,

---

10 KROCHEN: *steunen*, *kermen*: *krochen* komt herhaaldelijk voor in vereeniging met *ste(e)nen*. HUYGHENS gebruikt in zijn *„Costelick Mal"* UITKROCHEN voor „onder gesteun uitblazen:"

Bedroeven u de gieren (roofzieke erfgenamen),
Die om u coortsigh bedd' den lesten adem-tocht
Van u verrotte long van avond *uyt-gecrocht*
Verlangen wel zoo lieff als uyt-gestelt tot morgen.

10 BESJE; voor BESTJE, waarmee een *oude vrouw* wordt bedoeld. In de dagen, toen we de namen voor de betrekking van bloedverwantschap nog niet naar het voorbeeld der Franschen hadden vervormd, heette „grootvader" *beste vader*, en „grootmoeder" *beste moeder*: vandaar *best* voor „oude man" of „oude vrouw"; later alleen voor *oude vrouw*.

Zend hem om protrest t'huys.

KAREL.

Als iemand tot myn jaaren komt, en myn humeur heeft, is 't nootzaaklyk, dat hy dikwils wat erft.
Daar zyn ook zo veel Advokaaten, datmen der de kakhuizen me zou bedekken.
Wat zietmen'er alle dagen? En alsmen al gepromoveert most werden, 't zyn groote gekken
Die veel daarom studeeren; want alsmen een Professor op zommige Academien de handen maar smeert,
Je werdt, en noch wel *summa cum laude* gepromoveert.
Maar wat helpt toch het promoveeren? hoe veele zietmen der met kakhielen loopen:
Die der bul wel om een twintig gulden daar na wêer zouden willen verkoopen;
Want ze winnender niet een duit mee.

JOOST *roept van buiten*, hem! hem!

KAREL.

Doet op, 't zal Joost zyn, ik hoor het aan zyn stem.
De afspraak was, dat hy dit teeken zou doen.

ZEVENDE TOONEEL.

KAREL, HEINTJE, JOOST.

JOOST.

Hem! hem!

KAREL.

Joost hoe hebje 't gevonden?

JOOST.

Mijn Heer het kan niet slimmer, 'k vrees dat'et zal honden.

---

1 PROTREST; d. i. laat *protest* tegen zijn lange leven aanteekenen. 3 HUMEUR; *gestel, aard.* 11 SUMMA (CUM) LAUDE; *met den meesten lof.* 13 KAKHIELEN (MET) LOOPEN; rondloopen ten spot van anderen.

6 SLIMMER; erger, zie bldz. 20 reg. 19. 6 HONDEN; *misloopen, slecht afloopen*, zoo in VINCENT'S *„Belachchelyke serenade"*: bldz. 32:

Benard.
Zwyg stil: ik heb het al gevonden.
Broershart.
Het moet wat raars zyn, of 't zou *honden.*

en aldaar bldz. 35 :

KAREL.

Is de Hospes in de stad?

JOOST.

Noch arger.

KAREL.

Hoe kan het arger zijn?

JOOST.

Wel tienmaal arger!

KAREK.

Help me uit de pijn.

JOOST.

Hy is in de stad, en zal byje Papa zo dadelyk komen.
Ik hebt 't uit de mond van de Waardin vernomen.

KAREL.

Zo heeft hy Papa noch niet gesprooken?

JOOST.

Neen.

KAREL.

Weet jy 't wel?

JOOST.

Ja.

HEINTJE.

Maar mag ik der vast op gaan?

JOOST.

Ja, ja, ja, ja, ja; zeg ikje tienmaal, weest te vrêen.

KAREL.

Och Heintje! hoe stel ik het! je kend Papa, hoe zal ik het klaaren?
Ik weet myn leeven geen raad, hy zal hem zulke staaltjes openbaaren!

HEINTJE.

Wat slag van een Vent is het, snedig, of bot?

Broershart.

; maar ô gantsch wonden (zie bldz. 38)

Nou zal 't hier Duivels met ons *honden*!

„Het zal er honden" had de kracht van ons „het zal er spoken"; er zal wat te koop wezen".

23 VAST OP GAAN; *stellig op rekenen*. 32 SLAG; *soort, aard*, d. i. *geslacht*, waarvan *slachten* met de beteekenis van *gelijken*: zoo veranderde HOOFT den volgenden versregel uit „*Granida*":

„U aenschijn noch u stem geensins de menschen *slacht*".

in: „Uw stem nocht aenschijn *sweemt* geen menschelijk *geslacht*".

32 SNEDIG; *scherp*: metaphora voor *verstandig*. De Hofmeester in VONDEL's „*Jeptha*" spreekt van „*'t snedighste* metael" 32 BOT; *dom*: zie bldz. 27 reg. 7.

KAREL.

Hy gaat veel met Amsterdamsche Schippers om, daar door spreekt hy, gelyk wy. Hy weet zyn woord redelyk wel te doen, maar 't is anders een Ezel, een zot.
Hy heeft hier in Holland, noch in Amsterdam nooit meer geweest. Men kan hem wys maaken wat men wil.

HEINTJE.

Laat my dan maar begaan, ik zal hem een rad voor de oogen draeyen,
Zoo hy komt eer jou Papa t'huis is.

KAREL.

Wat zulje doen?

HEINTJE.

Die naad zal ik wel nayen,
Griet is arg, zy heeft in den Haag by een groot Heer gediend, zy moetme helpen, Joost ook, ik wou dat hy maar kwam.
Ik zal 't hem heugen doen, dat hy geweest is t' Amsterdam.

KAREL.

Zieje kans Heintje?

HEINTJE.

Ja, je moet Griet, jou Mamaas kleeren aan laaten trekken;
Ik zal voor jou Papa speelen. Indien Joost zyn reden dan maar zo weet te bedekken,
Dat hy 't niet merkt, zal de bui, die jou dreigt pleisierig over dryven.

KAREL.

De vont is goed, ik wou, dat ik hem al zag; want hy moet weg zyn eer Papa wêer t'huis komt.

HEINTJE. *Word gescheld.*

Daar is hy, verbruid het maar niet, door je gelach.
Past datje gaauw bent, daar zal 't heele werk aan hangen.
Joost laat hem in, maar houd hem op, tot ik verkleed ben.

---

15 ARG; *slim*: men vergelijke bldz. 17, reg. 6. 31 VERBRUIEN; bederven: zie bldz. 12, reg. 2. 32 PASSEN; *zorg dragen*: zoo BELZEBUB in Vondels „*Lucifer*":

Zoo *pas* me deze bruit naar 't leven af te malen.

32 GAUW; *slim, verstandig, bij de hand*: men vergelijke „*vlug* van verstand". Aldus in VINCENT'S „*De Belachchelijke Serenade*", waar DR. BRABBELAAR snoeft:

Weet, dat de *gaauwst*', hy mag wat snappen,
Moet wijken voor mijn weetenschappen.

KAREL.

Repje. Ik ben in vreeze, en verlangen

JOOST.

Ik zal hem zo onthaalen, dat hy nooit wêer na dit huis om zal zien.

ACHTSTE TOONEEL.

JOOST, BOUWE.

BOUWE.

Woond myn Heer Ernst hier? verexcuseer my. Zie, ik ben hier noit geweest, ik ben in Amsterdam niet bekent.

JOOST.

Ja hier woond myn Heer Ernst. Aan jou weezen zou ik wel zeggen, dat jy een Franiker bent.

BOUWE.

Dat ben ik.

JOOST *geeft hem een klap.*

Zyt dan hertelyk welkom uit den naam van myn Heer.

BOUWE.

Wel karel benje bezeten?

JOOST.

Vrind, jy lykt de mannieren van myn Heer niet te weeten.

BOUWE.

Wat heb ik met zyn manieren te doen, gy slaatme dat het kraakt.

JOOST.

Ik ben ten hoogsten verheugd, dat ik zo deftig heb geraakt.

BOUWE.

Ik niet. 't Zyn verbrutste parten, dat gy in schyn van te grocten,
My slaat.

JOOST.

't Is de gewoonte van myn Heer, en zyn huisgenooten de vremdelingen, met alle eerbiedigheid te ontmoeten.
Myn Heer zou 't kwalik neemen, zo ik jou niet na behooren had gerespecteert.

---

19 DEFTIG; *danig, ongemakkelijk.* 21 VERBRUTSTE PARTEN; *verwenschte streken*: zie bldz. 12 reg. 4 en bldz. 6 reg. 2. 26 ONTMOETEN: *te gemoet gaan, bejegenen*

BOUWE.

Ik lach met dat respecteeren, ik hou niet van zo te werden geëerd.
Roepje Heer, ik moet hem spreeken.

JOOST.

Daar komt Juffrouw, zulje 't die niet konnen zeggen?

NEGENDE TOONEEL.

GRIET, JOOST, BOUWE.

BOUWE.

Ja. Juffrouw, ik hadje wel een zaak uit te leggen.

GRIET. *Een japonse rok aan hebbende.*

Wat ben jy voor een kaerel?

BOUWE.

Ik ben Bouwe Jarigs van Franiker, Hospes van uw zoon.

GRIET.

Ben jy Bouwe Jarigs van Franiker, Hospes van myn zoon.
Dan moet ik met jou spreeken op een andere toon.
Excuseert my, dat ik jou zo fors toe heb gegraauwt. Pagie, onthaal die vrind na behooren,
Doet hem dubbelde eer aan.

BOUWE.

Dat behoeft niet, ik bedankje.

GRIET.

Bewyst hem dubbeld respect, of verwacht myn ongena en tooren.

JOOST *geeft hem noch een klap.*

Zyt nochmaals wellekom, myn Heer.

BOUWE.

ô bloed! ô bloed!
Wat duiker doeje?

JOOST.

Hy is verwelkomt.

GRIET.

Goed.
Introduceer hem ter Audientie.

---

10 GRAAUWEN; *snauwen.* 21 BLOED! voor GANS BLOED! zie bldz. 38, reg. 22. 22 DUIKER; naam voor den *duivel.*

BOUWE.

Ik hou daar niet van. 't Zyn drommelse grillen.
Wie het zyn leeven van zulke dingen gehoord.

GRIET.

Jou behoorlyke eer, en respect.....

BOUWE.

Ik zegje noch eens, dat ik die eer liever zou missen willen

GRIET.

Geensins Heer Bouwen, vergeef het my, myn goede vrind,
Zou ik de Hospes van myn kind,
Niet na behooren onthaalen?

BOUWE.

Zeker, ik kan niet tegens die Complimenten, myn hoofd begint'er af te maalen.
Wy zyn dat niet gewent. Ik ben maar een burgerlyk man.

GRIET.

Wel om dat jy 't zo ernstig verzoekt, sta ik het toe, maar onder Conditie, datje dan
Jou daar na niet beklaagd, dat jou geen eer genoeg is beweezen.

BOUWE.

Juffrouw gy hoeft daar voor niet te vreezen.
Ik bedank u meer, of ik het genoot. My is al te veel Eer, en Complimenten geschied.
Ik verklaar u, dat het my voorlang al verdriet.

GRIET.

Wel nu, wat is de bootschap?

BOUWE.

Uw Zoon... maar ik durf het kwalyk openbaaren.

GRIET.

Spreek maar vry. Het zy, wat het zy, wilt het vry verklaaren.

BOUWE.

Uw Zoon heeft een jaar by me gewoond, en hy heeft me noch niet een duit, verschoten geld noch Kamer huur gegeeven, ik bid.....

JOOST.

Hoe! jy spreekt staande, wat is dit?
Geen mensch mag tegen onze Juffrouw anders, als knielende spreeken.
Buigje knieen of ik zalze met stokslagen breeken.

---

29 KWALIJK; *moeielijk*, *nauwelijks*.

BOUWE.

't Is hier een drommels huishouden. Nou om'er af te raaken.
Juffrouw hebt gy wel verstaan,
Wat ik verzoek?

GRIET.

Zegt het myn man, daar komt hy aan.

TIENDE TOONEEL.

GRIET, HEINTJE, *Een Japonse rok aan hebbende.*
JOOST, BOUWE.

GRIET.

Hartje zie daar de Hospes van onze zoon.

HEINTJE.

Is hy al verwelkomt na behooren?

BOUWE.

Ja myn Heer, zeker, ik heb meer eer genoten als ik verdiend heb.

HEINTJE.

De tyd is dan eindelyk geboóren,
Dat ik de Hospes van myn zoon, in myne armen verwellekomen mag!
ô Gelukkige uur! ô aangenaamen dag!

BOUWE.

Myn Heer, laat los, laat los ik smoor! gy drukt me aan flerden.

HEINTJE.

Zyt hertelyk wellekom.

BOUWE.

Laatme toch een weinig aassem scheppen
ik kan 't niet herden.

HEINTJE.

Ga zitten my Heer. Joost geeft noch een stoel.
Myn huishouding is groot, verveelt jou ook 't gewoel,
Zo zullen wy in een andere kamer gaan.

BOUWE.

Neen, ik zal u maar in 't kort verhaalen,
Waarom ik hier ben gekomen. De Ouders hooren menigmaalen
Niet gaerne de fouten van de Kinders. Maar van myn Heer
Heb ik andere gedachten.

HEINTJE.

Myn vrind, ik begeer,

Dat jy de waarheid zegt. Studeert myn zoon naerstig?

BOUWE.

Ja, al te naerstig.

HEINTJE.

Dat is myn lief.

BOUWE.

Maar datje me wel verstaat, 'tis niet in de boeken,

HEINTJE.

Waar in dan?

BOUWE.

Inde Kaatsbaanen, Hoerhuizen, Trokken, Troeven, sies sinken in de hoeken.

HEINTJE.

Zo, kan hy dat?

BOUWE.

Ja wonderlyk. Glazen uitsmyten, Kloppers afdrayen, en Schellen steelen kan hy ook.

Ze zetten het Vaatje op de Tafel, en scheyden niet voor dat het uit is, dan loopenze 's nachts langs de straaten, hy ranst de Vrouluy aan, zetze af en doetze voor hem vlugten, als voor een spook.

Zo studentje te speelen, de lui af te zetten, en te krassen is zyn dagelyks werk, 't is niet om te beschryven,

Wat een baldaadigheid, dat die moetwillige Messieurtjes op de Academien bedryven.

Ik kan geen huis met hem houden, daar by, heeft hy me noch niet een duit aan geld

Gegeven. Hoe wel ik weet, dat gy het hem al toe hebt geteld.

De Professors, betaalen zy ook niet. De Boekverkoopers rekeningen zyn vol valsche praktyken.

De Ouders hier t'Amsterdam, meenen dat die dingen zyn gelyk ze gelyken,

En 't isser ver van daan. Ze maaken met de Boekverkoopers een Accoord,

Die gevender een deel Contant geld; ik heb het zelf gezien en gehoord:

En men zet dan Boeken op de rekening, die nooit voor'er zyn gebonden,

---

11 TROKKEN; *biljarthuizen*. 11 TROEVEN; *kaarten*. 11 SIESSINKEN; naam voor zeker *dobbelspel*: zie bldz. 51 reg. 12. 20 RANST; voor *randt*; men vergelijke: *Verbrangst* bldz. 10 reg. 2. 22 KRASSEN; *vechten*: zie bldz. 51 reg. 22.

En zo werd de reekening na de Vader gezonden.
Om kort te gaan myn Heer, en u niet langer op te houden daar hebt gy brieven, één in 't Fransch, en één in 't Latyn.
Ze komen van een Professor, en van een ander Heer, ik weet wel, dat den inhoud u niet aangenaam zal zyn.
Maar.....

HEINTJE.

Kun jy Latyn?

BOUWE.

Neen.

HEINTJE.

Fransch?

BOUWE.

Neen.

HEINTJE *Ziet in de brief.*

Wel Kaerel scheerje de gek met my, hoe is het gelegen?
Altyt in de Latynsche Brief werd myn Zoon geprezen.

BOUWE.

Leest hem eens te degen.

HEINTJE.

Of ik hem ééns, of duizend maal lees, zie, daar staat; *nebulo*, dat is te zeggen, een schikkelyk knecht.

---

6 DEN INHOUD; dikwijls werd in den nominatief de euphonische *n* achter *de* gevoegd. 17 SCHEREN; *scheren* alleen zou voldoende zijn, aangezien daarin het begrip *spotten* reeds ligt opgesloten: het subtantief *scern* of *schern*, gewoonlijk *scheren* geschreven, beteekende *spot* In 't Middelnederlandsch vindt men „iemand *te scheren* of *te scherne* (datief van *schern*) *driven*," waaraan beantwoordt: „*te spotte* driven"; en ook werd „sijn *scern* houden met" gebruikt, waarmee het 17de eeuwsche „ik houw'er mijn *gek* (= gekheid) mee" overeenstemt. De laatste uitdrukking vinden we o. a. in den *Warenar*: bldz. 305 in LEENDERTS' uitgave:

Warnar.

Ick houwer mijn geck me: 'k weet waer hy 't op het emunt,
Hy meenme mit ien abelheyt droncken te maken.
Om moytjens en mackelyk after de duyten te raken:

In 't „*Beslikte Swaantje*" van ALEWIJN, bl. 15, vindt men ook *scheeren* voor *beet nemen*:

Kryn.

; wel hoe, by get!
Mien jy luy ons zo wat te *scheeren?*

22 NEBULO; *schurk*. 23 SCHIKKELIJK; *ordelijk, oppassend*, zie bldz. 54 reg. 8. 23 KNECHT; *jongen, jonkman*. Het woord *knecht* heeft bij ons thans de beteekenis gekregen van *mannelijke bediende;* een voornamer rol speelt het in 't

En daar staat; *nequam*, en daar, *ebriosus*, deze woorden recht,
En naaukeurig overgezet, beteekenen zo veel, als nuchteren, vroom, met goede zeden.
En daar, staat *Dignus patibulo*, dat is te zeggen, waerd een hooge plaats te bekleeden.

BOUWE.

Ik bidje, datje de Fransche Brief dan eens ziet.

HEINTJE *Ziet in de brief.*

Die getuigd het zelfde, dat hij naerstig studeert.

BOUWE.

Studeert hy naerstig! dan versta ik het me niet.
Maar het kan niet weezen.

HEINTJE.

Daar staat, *un filou*. Dat beteikent kloek in het studeeren.
En daar, je kont het zien, *un traitre*, *un Coquin*, *un bougre*, *un deboché*. Dat is, die al de Studenten te boven gaat in 't leeren.
Un sauvage, *un ivrongne*. Dat is, nuchteren, en bequaam.
Wel vrind, die brieven zyn my ten hoogsten aangenaam

BOUWE.

Ja wel, al watze van hem schryven is gelogen.

HEINTJE.

Wat meende jy datze schreeven?

Engelsch, waar *knight* niet meer en niet minder dan ons *ridder* beteekent, men zie daarover mijn „De TAAL in haar LEVEN en ONTWIKKELING" naar het Engelsch van WHITNEY, bij GOUDA QUINT te Arnhem uitgegeven, en wel meer bepaald bldz. 30.

1 NEQUAM; *slecht, tot niets deugende.* 1 EBRIOSUS; *aan den drank verslaafd.* 3 VROOM; hier *braaf*. Het adjectief *vroom (primus)* werd oorspronkelijk gegeven aan hem, die de *eerste* was, die uitmuntte (in den strijd), vandaar *krachtig, sterk, dapper, degelijk, braaf*: de tegenwoordige beteekenis is van later dagteekening. 4 DIGNUS PATIBULO; *waard om opgehangen te worden.* 14 KLOEK; *flink*, ijverig, zie bldz. 16 reg. 19. 19 NUCHTEREN en BEQUAAM; beide woorden komen dikwijls vereenigd voor; *bequaam*, anders *geschikt, voegend, passend* beteekenende, nadert dan tot de beteekenis van *nuchteren*; *onbekwaam* wordt nog wel voor *dronken* gebruikt. *Nuchteren en bequaam* wordt gebezigd voor „bij voortduring nuchteren en bequaam": *oppassend;* aldus in de *„Spilpenning"* van ASSELIJN, bldz. 16.

Margreet.

Ik weet wat dat ik spreek, op jou man valt niet te zeggen,
die is *nuchteren en bekwaam*,
En neemt zyn dingen wel waar.

BOUWE.

Ze hebben me bedrogen.
Zy klaagden nog meer over hem, als ik. Ze zeggen, dat hy heele Collegie ontstichte, zy hebben my zelve aangepord.
Dat ik hier na toe zou gaan. Ja wel, hoe dat men uitgestreeken word!
Zyn dat Professors? Wel hoe komt dat schrijven over een met de woorden,
Die wy voor myn vertrek van haar hoorden?

HEND.

Maar Kaerel, in ernst, kunje geen Frans, noch Latyn?

BOUWE.

Neen, zeker niet.

HEINTJE.

Ik kan het zo veel te beter. *Bestia.* Dan ben jy ook niet waerd, Hospes van zo veel geleerde Studenten te zyn. *Quid asino*? *vous calangeer*? Jy zo te spreeken
Van *Studiosi docti?* Men behoorde jou de beenen te breeken.
Het *Respectum personarum*, heb jy, in de vierde graad gelederr.
Je vous payerai, bougre, datje myn Zoon zo hebt gescandalizeert.

BOUWE.

Myn Heer....

HEINTJE.

He! que de myn Heeren....?
Je vous jure, fatal! ik zalje zo dadelyk de rug laaten smeeren.

GRIET.

Nou Hartje, vergeeft het hem deze maal.

HEINTJE.

Per intercessie van myne Gemalinne pardonneer ikje. Zy is *Cause movet*, dat ik het niet op jou verhaal.
He!

BOUWE.

Myn Heer.....

---

5 UITGESTREEKEN; *bedrogen*, zie bldz. 55 reg. 18. 15 BESTIA, *beest*, als scheldwoord gebezigd. 17 QUIDASINO; *wat een ezel.* 18 STUDIOSI DOCTI; *geleerde studenten.* 19 RESPECTUM PERSONARUM; *aanzien der personen.* 19 GELEDEERD; *beleedigd.* 27 SMEEREN; met „rotting olie" n l. (Zie bldz. 54 reg. 4.) 32 CAUSE MOVET; *beweegreden.*

HEINTJE.

Past my zo dadelyk uit de stad te retireeren.
Zy verzekerd, zo ikje weer rencontreer, dat ikje zal anatomizeeren.

ELFDE TOONEEL.

BOUWE, JOOST.

BOUWE.

Myn.....

JOOST.

Zwyg kort, en ga voort. Je komt'er gelukkig af.
Had Juffrouw niet voorje gesprooken, jy waard al tot kaf.

BOUWE.

Gelukkig af! ik heb de huit al vol slagen, en geen geld gekreegen, en zou ik zo moeten vertrekken?

JOOST.

Ja, ten zy gy lust hebt, omje noch dicht af te zien dekken.

BOUWE.

Ik ga, maar ik ben in een stad van recht.

JOOST.

Jy myn Heer dreigen! Kaerel weetje wel watje zegt?
Maar ik hoor iemand aan de deur, dat zal de Brôer zyn van myn Heer, het is hem half in de harssenen geslagen.
Nou meugje denken, dat de beenen jou niet uit dit huis zullen draagen.

BOUWE.

Waarom? wat scheeld hem?

JOOST.

Hy beeld hem in, dat dit zyn huis is, en noch veel andere zotterny.
Tegens ons is hy wel, je zoud zeggen, hy is wys; maar wy Zyn hem gewent. Al die geen Frans kan, wil hy vermoorden.
Kunje zo niet tien, twintig woorden?

---

2 PAST; *zorgt*, zie bldz. 60 reg. 32.
10 AFDEKKEN; *overdekken met slagen*: het bijgevoegde *dicht* bevestigt de meening van prof. de VRIES in het „*Woordenboek der Nederlandsche Taal*" 6e Aflevering; men zie aldaar. 12 STAD VAN RECHT: de vermelding, dat er in Amsterdam recht te verkrijgen was, wordt in de kluchten van dien tijd dikwijls, en met zekeren ophef, vermeld. 17 MEUGJE; *kunje*.

BOUWE.

Neen. Hoe stel ik 't?

JOOST.

Daar schiet me wat in.
Houje stom, ik zal wel zien hoe ik het begin.

TWAALFDE TOONEEL.

ERNST, ANNA, JOOST, BOUWE.

JOOST. ERNST *opend de deur van buiten.*

Dagh myn Heer.

ERNST.

Wel Joost? wat komje zeggen?
Wat is dit voor een man?

ANNA.

Papa, ik zal myn Kapers eens af gaan leggen.

DERTIENDE TOONEEL.

ERNST, JOOST, BOUWE.

JOOST. *trekt* ERNST *ter zyden.*

't Is een Franschman. Myn Heer zend hem, dat jy hem een weinigje by zetten zoud,
Hy heeft hem ook wat gegeeven. Hy heeft een Vader, die is oud.

ERNST.

Monsieur, d'ou vienne vous?

JOOST. *stil tegen* BOUWE.

„Merkt hy, dat jy 't niet kond spreeken,
„Hy zalje de hals, en beenen breeken.

---

3 BIJZETTEN; iemand iets (hier *geld*) *geven*, het tegenovergestelde van iemand iets *afzetten*. BIJZETTEN kan, evenals *mededeelen* nog, ook gebruikt worden voor minder stoffelijke zaken, zoo b. v. in HOOFT's Brieven door DR. V. VLOTEN, III, bldz. 55: „Gelieve mijnen swaegher Hasselaer, ujt mijnen naeme, te begroeten, ende te verzoeken, dat hy U. E *byzette* 't geen men weeten magh".

ERNST.

Parlé. Hy moet beschaamt zyn. *Parlé Francheman.*
Joost, hy antwoord niet, misschien dat hy niet wel hooren kan.
Monsieur d'ou vienne vous. Parlé! hoe heeft hy het niet in 't zin.
Quoi! vous, vous mocque de moi! hij houd de mond toe, hoe ik begin.
Que Diable.....

JOOST *tegen* BOUWE.

„Daar komt het hem weer aan.

ERNST.

Qù est vostre langue?

't Is een Bedrieger, men behoorden de gemaakte Landloopers te hangen.

JOOST *tegen* BOUWE.

„Heb ik je het niet gezeid?

ERNST.

Parlé, parlé, te diesje.

BOUWE.

Mom...

ERNST.

Parlé.

BOUWE.

Mom.....

ERNST.

Ha! que de Mom, Mom?

JOOST.

Myn Heer, ik had hetje vergeeten te zeggen, hy is stom.

ERNST.

Hoe weetje, dat hy stom is? daar schuild dikwils bedrog onder.

JOOST.

Neen toch niet, want hy heeft het me zelve gezeid.

ERNST.

Dat hy stom is?

JOOST.

Ja.

---

2 Hij MOET beschaamd zijn; hy is *stellig* beschaamd. 10 KOMT...AAN: *hij krijgt het weer.* 13 GEMAAKTE LANDLOOPERS; *bedriegelijke landloopers of bedelaars.*

ERNST.

Indien hy stom is, hoe heeft hy 't jou dan konnen zeggen?
Neen, Neen; hier moet wat anders achter leggen.

VEERTIENDE TOONEEL.

ANNA, ERNST, GRIET, HENDRIK, BOUWE, JOOST.

ANNA. *Van binnen.*

Jou vod, jou guit!

ERNST.

Mama wat is 'er te doen?

ANNA.

Dat is een guit, dat is een fatsoen!
Ter goeder uur zyn wy 't huis gekomen.
Hy het jou, en zy myn kleeren genomen
Gelykje ziet. 'k Loof dat ze Commeditje speelen.
'k Zal heur leêren.

ERNST.

Daar moet iet schuilen. Wat doeje met deze kleeren?

GRIET.

Myn Heer vergeef ons.....

BOUWE.

Hoe zyt gy hier de Heer?.....

ERNST.

Ja, Ben jy niet stom?
Wat doeje hier?

BOUWE.

Wat zyn die twe dan?

ERNST.

Myn Knecht en myn Meid.

BOUWE.

Is 't waar!

HEND. en GRIET.

Ja,

BOUWE.

Wel myn Heer, ik heet u dan wellekom.

---

3 ACHTER LEGGEN: *achter steken* of *schuilen*.
6 FATSOEN; scheldwoord voor *leelijk fatsoen*, zie bldz. 47 reg. 2.

ERNST.

In myn eygen Huis

BOUWE.

Ja. Ze hebben me zo gebruid, en haar voor de Heer en de Juffrouw uitgegeeven.
Ik kom hier van Franiker, om u 't ongebonden leven
Van uw Zoon Karel, daar ik de Hospes van ben, te doen verstaan.
Uit deze twe brieven zulje 't zien. Guit ik zal u betalen voor uw slaan.

ERNST. *De Brief gelezen hebbende.*

Vrind ik blyf dankbaar, en zalje beloonen.
Maar die vagebond, en pry zal ik toonen,
Hoemen zulk volk straft. Ga me achter, ik zalje doen zien voorje oogen,
Hoemen een Zoon moet kastyden, die zyn Ouders zo schandelyk heeft bedrogen.

tegen Joost.

Ik zal ook maaken dat jou Heer, jou niet zal laaten ongestraft.

BOUWE.

Nou staatmen en kykt.

ANNA.

Papa, ik bid....

ERNST.

Spreek me niet voor hem, daar moet raad zyn in verschaft.

VYFTIENDE TOONEEL.

ERNST, ANNA, BOUWE, JOOST, HENDRIK, GRIET, KAREL.

KAREL. *Knielende.*

Papa ik weet ik heb misdreeven,
Ik bid wil my die fout vergeeven,
't Zal nooit na deeze wêer geschien.

ERNST.

Daar zal ik ook wel in voorzien;

---

4 GEBRUID; mishandeld, zie bldz. 12 reg. 2. 13 PRIJ; een gewone scheldnaam, waarmee de lijst op bldz. 47 nog kan vermeerderd worden.

'k Zal jou die parten wel beletten
En jou van daag noch in een Apoteekers, of Barbiers winkel zetten.
En zo jy dan, de alderminste fout wêer begaat,
Smyt ik jou op een Oost-Indisch Schip, en zend je weg voor Soldaat.

EINDE.